

Fylkesmannen i Trøndelag
Trööndelagen fylhkenålma

Rapport fra pilotfasen for planting av skog på nye arealer som klimatilak i Nord Tröndelag

Klima- og miljøavdelingen og Landbruksavdelingen

September 2018

Sammendrag

Nord Trøndelag har vært ett av tre pilotfylker i klimaprojektet «Planting av skog på nye arealer». Gjennom den treårige pilotfasen ble det gitt tilsagn på utplanting av ca 2100 dekar. Dette fordelte seg på 17 kommuner og 106 søkere og enda flere felt. Det meste av utplantingen er konsentrert til det siste pilotfase året - 2018. Spesielt for fylket er det store antallet små felt (gjennomsnitt ca 14 da) i forhold til de to andre pilotfylkene. Pådrivere engasjert til å drive oppsøkende virksomhet har vært helt avgjørende for å oppnå tilstrekkelig aktivitet.

Prosjektet er stort sett godt mottatt lokalt, og har ikke vært opplevd eller debattert som kontroversielt. Det vurderes å ha liten negativ påvirkning på albedoeffekten, da feltene i fylket i hovedsak er lokalisert i laveliggende områder der snøen ikke ligger lenge utover våren.

Basert på erfaringer i pilotfasen har vi konkrete forslag til forbedringer og tiltak knyttet til:

- Grunneierengasjement (øke)
- Byråkrati (redusere)
- Jordlovshåndtering (forenkle/avklare)
- Miljøverdier (nivå og systemavklaringer)
- Kostnadsstyring (kostnadstak)

Det oppleves som nødvendig med forbedringer for disse temaene slik at en eventuell nasjonal ordning skal bli vellykket. Det pekes videre på at det er uheldig at all evaluering slutter i 2018, og at det ikke er inkludert en plan for å registrere tilstanden i feltene de nærmeste årene.

Foto : Gunnar Jermstad

Klimaskogplante i Levanger i starten av sin karriere som CO₂ forbruker.

Plantene i Nord Trøndelag er stort sett markert med plantepinner (bambus) for å gjøre det enklere å gjøre påkrevd etterarbeid på de oftest svært frodige feltene.

Innhold

1. Innledning	4
2. Innretning av pilotfasen	4
2.1. Oppstart, organisering, aktivitet og gjennomføring.....	4
2.1.1. Organisering i fylket.....	4
2.1.2. Organisering i kommunene.....	5
2.1.3. Informasjon og gjennomførte aktiviteter.....	5
3. Presentasjon og diskusjon av resultater og erfaring	7
3.1. Planteaktivitet.....	7
3.1.1. Aktivitet, samlet og per kommune.....	8
3.1.2. Forventet planting høsten 2018.....	8
3.2. Ivaretagelse av målsettinger og ulike hensyn, herunder potensielle målkonflikter.....	8
3.3. Kriterier for planting.....	9
3.3.1. Generelle miljøkriterier fra rapport M26/2013.....	9
3.3.2. Tilleggs-kriteriene fra Prop. 1S (2014-2015).....	11
3.3.3. Prosess for å identifisere aktuelle areal.....	12
3.4. Kontakt med grunneiere.....	16
3.4.1. Informasjon fra kommuner og skogpådrivere om kontakt med grunneiere.....	16
3.4.2. Interesse for deltakelse, og informasjon om søkergruppe.....	16
3.4.3. Innmelding av areal.....	18
3.5. Saksgang og saksbehandling.....	18
3.5.1. Vurdering av innmeldt areal.....	18
3.5.1.1. Håndtering i ØKS.....	19
3.5.1.2. Tilleggskartlegging.....	21
3.5.1.3. Avtale.....	25
3.5.2. Informasjon fra kommuner og skogpådrivere om saksgang og saksbehandling...25	
3.6. Økonomi.....	26
3.6.1. Regnskap.....	26
3.6.2. Kostnader knyttet til administrasjon.....	27
3.6.2.1. Administrasjon pilotfylker.....	27
3.6.2.2. Administrasjon kommuner og skogpådrivere.....	27
3.6.3. Kostnader knyttet til etablering av plantefelt.....	27
3.6.3.1. Planteproduksjon: beholdning, kapasitet, bestilling/garanti.....	27
3.6.3.2. Etablerings-, plante- og etterarbeid/oppfølgingskostnader.....	28
3.6.3.3. Analyse av kostnader knyttet etablering av plantefelt.....	28
3.7. Annet - Svakheter ved rapport M26/2013.....	31
4. Oppsummering - potensiell aktivitet og tiltak for å lykkes	33
4.1. Erfaring med dagens innretning.....	33
4.1.1. Barrierer/utfordringer.....	33
4.1.2. Kritiske faktorer/suksesskriterier.....	36
4.2. Vurdering av potensialet for planteaktivitet i en fremtidig ordning.....	37
4.2.1. Potensielt areal og effekt av innretning på kriterier.....	37
4.2.2. Hvordan kan man best ivareta hensynet til klima, miljø og næring ?.....	37
4.3. Anbefalinger og mulige tiltak for å lykkes med en fremtidig ordning.....	38

1. Innledning

De tre fylkene Nordland, Rogaland og Nord-Trøndelag ble i 2015 plukket ut til å høste erfaringer med gjennomføring, miljøkriterier og klimaeffekt i forbindelse med skogplanting på nye arealer. Bak prosjektet står Klima- og miljødepartementet og Landbruks- og matdepartementet. Tiltaket er et ledd i stortingets klimaforlik fra 2012. Underveis (f.o.m. 2018) i prosjektperioden har det skjedd en fylkessammenslåing til et Trøndelag. Denne rapporten omtaler aktivitet i det gamle Nord Trøndelag fylke.

Det var et fokus på planting av skog på nye arealer i Nord Trøndelag før dette prosjektet. Fylkestinget i Nord-Trøndelag vedtok den 21. juni 2007, i sak 07/43, at fylkeskommunen skulle inngå avtale om kjøp av klimakvoter på flyreiser for en 10 års periode. På denne bakgrunnen så man en mulighet for at istedenfor å kjøpe klimakvoter i utlandet, kunne Nord-Trøndelag fylkeskommune kjøpe CO₂-kvoter i klimaskoger i Nord-Trøndelag. Skogselskapet i Trøndelag og Namdal Skogselskap ble derfor høsten 2008 forespurt om de kunne utforme et prøveprosjekt med målsetting om å utarbeide et system for å etablere egne klimaskoger for kjøp/salg av CO₂-kvoter i disse. Det ble etablert klimaskoger gjennom dette, og det er nærmere beskrevet i rapport for "Prosjekt klimakvoter i klimaskoger i Nord-Trøndelag". Prosjekteier var Skogselskapet i Trøndelag og Namdal Skogselskap. Initiativtaker og bidragsyter var Nord-Trøndelag Fylkeskommune. Norsk gran ble benyttet.

I etterkant av dette lanserte Fylkesrådet aksjonen "Plant tre no" som et viktig holdningsskapende ledd i sitt klima og energiplanarbeid. Omtrent samtidig ble "Melding om kystskogbruket" presentert og her ble etablering av klimaskoger i kystfylkene et meget sentralt forslag. Dette ble gjentatt og forsterket i melding om kystskogbruket i 2015. Slik potensialene i meldingen er beskrevet er det lagt til grunn utstrakt bruk av fremmede treslag i de ytre kyststrøkene. Det betyr at både potensialet mhp arealer og CO₂ opptak ikke lar seg sammenligne med forutsetningen i pilotfasen.

Det er trolig at Nord Trøndelag har lavere potensiale for klimaskogareal enn de andre to pilotfylkene, og det har derfor vært behov for å spre prosjektet mer geografisk her.

Fylkesmannen takker alle som har bidratt i pilotfasen, i særdeleshet nevnes deltagende kommuner og engasjerte pådrivere.

2. Innretning av pilotfasen

2.1 Oppstart, organisering, aktivitet og gjennomføring

2.1.1 Organisering i fylket

Hos Fylkesmannen ble det i 2015 opprettet arbeidsgruppe, styringsgruppe og en ekstern referansegruppe. Arbeidsgruppen har bestått av Gry Tveten Aune og Eldar Ryan fra miljøvernavdelingen, Arne Rannem og Anders Mona samt prosjektleder Trond Rian fra Landbruksavdelingen. Både biologisk mangfold, jord og skogbruk er faglig dekket av denne gruppen. Styringsgruppen har bestått av miljøverndirektør Bjørnar Wiseth, landbruksdirektør Kirsten Indgjerd Værdal og prosjektleder.

Referansegruppen har bestått av 12 medlemmer som representerte Allskog, Nord Trøndelag fylkeskommune, Skogselskapet i Trøndelag, SABIMA, Skogplanter Midt-Norge, Skognæringa kyst (ikke møtt), Skognæringa Trøndelag, Nord Trøndelag Bondelag, Naturvernforbundet, WWF, Nord Trøndelag Turistforening og Steinkjer kommune. I tillegg har Nord Trøndelag Naturvernforbund etter ønske deltatt på ett møte. Nord Trøndelag reinsamelag, Sametinget (samiske kulturminner) og Nord Trøndelag Bonde og småbrukerlag har blitt forespurt om deltagelse i referansegruppen, men har takket nei. Referansegruppen har hatt et årlig møte i Steinkjer, og er ellers orientert via mail og nettsteder.

Det ble tidlig etablert en temaside <https://www.fylkesmannen.no/nb/Trondelag/Miljo-og-klima/Klima/Klimaskogprosjektet/> på Fylkesmannens hjemmeside der informasjon om prosjektet er blitt lagt ut. Dette inkluderer alle aktuelle rapporter, søknadsskjema, avtaler mv. På temakartsiden GINT ble det opprettet en egen klimaskogportal <http://www.gint.no/klimaskog> der foreslåtte felt og etterhvert etablerte felt er blitt digitalisert. I noen grad foreligger det også innlagte bilder av aktuelle felt. GINT er tilgjengelig for alle, noen data er forbeholdt innloggende brukere. Portalen har samtidig mulighet til å kombinere dette med oppslag om bl.a. miljøverdier.

2.1.2 Organisering i kommunene

Ved utgangen av 2015 var det etablert 6 satsingskommuner i fylket. Namsos, Steinkjer, Verran, Lierne, Stjørdal og Nærøy. Vedtak om deltagelse ble for 2 av kommunene gjort politisk, og for resten av kommunene administrativt. Intern organisering i kommunen varierte, men skogbruksansvarlig i kommunen var kontaktperson i alle kommunene. Fylkesmannen ved prosjektleder gjennomførte 1-2 møter med hver kommune. Skog og jordbruksansvarlig var tilstede på alle møtene, dels organisasjoner og politikere. Det ble ansatt «pådrivere», personer som skulle drive oppsøkende virksomhet for å skape aktivitet. Pådrivere lønnet av prosjektmidler ble etter hvert tilknyttet alle satsingskommunene etter initiativ fra Fylkesmannen. I starten av 2016 ble det godkjent temaplaner fra alle satsingskommunene. Temaplanene var basert på en forenklet og tilpasset mal utarbeidet av Fylkesmannen med utgangspunkt i veileder fra Miljødirektoratet.

Ved utgangen av 2016 ble det klart at både potensialet for å finne aktuelt areal, grunneierinteressen, og de fleste kommunenes kapasitet/innsats talte for at en var nødt til å ha mer eller mindre hele fylket som satsingsområde. Ved inngangen til 2017 ble derfor dette strategien. Pådriverinnsatsen har etter hvert berørt 15 av 23 kommuner, og det foreligger foreslåtte felt fra 17 kommuner.

2.1.3 Informasjon og gjennomførte aktiviteter fra 2015 – juni 2018

Kommunemøter. I tillegg til møtene med satsingskommunene er det gjennomført følgende kommunemøter: Grong, Inderøy, Levanger, Verdal, Rissa/Leksvik, Røyrvik/Namsskogan og Midtre Namdal samkommune (Namsos, Overhalla, Fosnes, Namdalseid).

Mediedekning. Antall artikler / innslag om prosjektet i fylket: Trønderavisa (2), Steinkjeravisa (1), Adresseavisen (2), NRK lokal radio (1), NRK Midtnytt (1), Namdalsavisa (2), Innherred (1), Stjørdalsbladet (2), Nationen (2) og fagblader (Norsk skogbruk, Skogen, Allskognytt).

Fra artikkel i Adresseavisen 9.7.17 :

Adresseavisen NYHETER SPORT KULTUR MENINGER UKEADRESSA LOGG INN ME

Guro skal redde klimaet i sommer

Guro Melting Brauteset (17) planter klimaskog som sommerjobb. Gjennom 4H får hun og fem andre ungdommer samtidig opplæring i entreprenørskap.

Foredrag (14) ved prosjektleder på skogdager, skogkvelder, møter og forum. E-post til styrer i skogeierlag og skogbruksledere og større bruk.

Klimaskogpådrivere. Til sammen 9 personer (flest i 2017) har vært engasjert av Fylkesmannen med aktivitet fra 2 ukesverk til flere månedsverk. Aktiviteten har berørt 15 kommuner. Flere av pådriverne er tilknyttet ordinære skognettverk, men noen er spesielt engasjerte til prosjektet. Ca 70 % av foreslått klimaskogareal er skaffet til veie av pådrivere.

Informasjonsark om prosjektet sendt pr brev (2016) til alle skogeiere i satsingskommunene sammen med skogfondssaldooppgaver. Gjentatt i 2017 til alle skogeiere i Stjørdal.

Informasjon på alle årsmøtene (2017) i lokale skogeierlag, gitt via Allskogrepresentant. Informasjonsark produsert for utdeling på årsmøtene, samt sendt alle skogbruksledere.

SMS melding om prosjektet sendt alle Allskogmedlemmer i fylket i 2017.

Annonsering av tilskuddet i alle lokalaviser tidlig i 2017.

Informasjon initiert av kommunene i varierende grad: Hjemmesider, e-post til gårdbrukere, kommunale «landbruksnytt», individuell rådgivning og gjennom faglige sammenkomster.

Pådriverne er bedt om å vurdere de viktigste kilder til at grunneier eventuelt var informert om ordningen før de tok kontakt. Det framgår at dette varierer, men at det kanskje særlig er spekteret i informasjonskilder (se ovenfor) som er av betydning.

3. Presentasjon og diskusjon av resultater og erfaring

3.1 Planteaktivitet

3.1.1 Aktivitet, samlet og per kommune

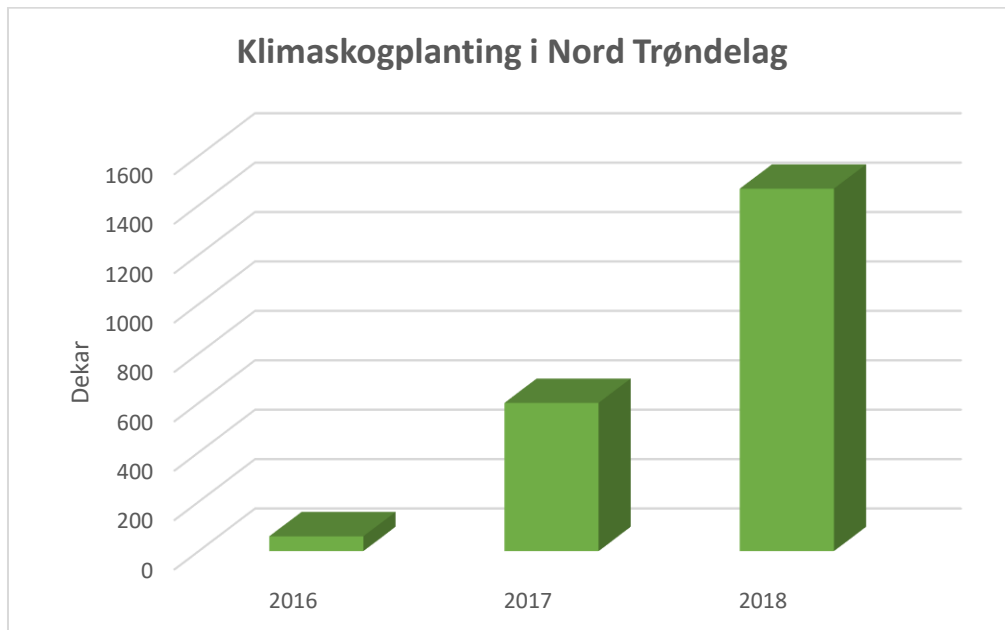
Nord Trøndelag kommuner	Tilsagn/godkjent pr 1.7.18 i dekar	Antall søkere
<i>Steinkjer</i>	55	8
<i>Nærøy</i>	164	11
<i>Namsos</i>	428	14
<i>Stjørdal</i>	182	10
<i>Verran</i>	22	3
<i>Lierne</i>	46	3
Grong	184	3
Verdal	158	9
Levanger	142	10
Namdalseid	54	6
Inderøy	128	8
Namsskogan	0	0
Snåsa	52	3
Røyrvik	0	0
Meråker	0	0
Flatanger	27	2
Frosta	27	3
Overhalla	192	6
Fosnes	150	2
Leka	0	0
Vikna	0	0
Indre Fosen	116	5
Høylandet	0	0
Sum fylket	2127	106

De seks første kommunene (i kursiv) i tabellen er de opprinnelige satsingskommunene. Indre Fosen kommune består av Leksvik (tidligere Nord Trøndelag) og Rissa (tidligere Sør Trøndelag) og ble sammenslått 1.1.18. Høsten 2017 ble det avklart at også Rissa som en del av Indre Fosen kommune kunne delta i ordningen.

Aktiviteten i Nord Trøndelag er særlig konsentrert om 2018. Det vitner om at det har tatt tid å utløse aktivitet, og er ikke et uttrykk for økende interesse. Hvor mye som er realisert som

vårplanting i 2018 vil det erfaringsmessig ikke være fullgode tall på før rapporteringsfristen. En forventer at mer enn 95 % av det som det er gitt tilsagn på blir tilplantet. For 2018 blir det derfor mest praktisk å benytte tilsagnet som uttrykk for aktivitet.

I starten av prosjektet ble det anslått at budsjettet kunne dekke ca 2500 dekar. Når man fikk erfaring med kostnadene så viste det seg å bli helt urealistisk. En overføring av 1 mill. kr i ubrukte administrasjonsmidler fra 2017 regnskapet til feltetablering, samt en overføring av 0.5 mill. kr fra Nordland i slutten av juni 2018 gjorde imidlertid at man akkurat fikk dekket alle felt som var aktuelle for tilsagn.

3.1.2 Forventet planting høsten 2018

Gitt usikkerheten som er beskrevet ovenfor i å få sikre regnskapstall for vårplantingen så er det mer hensiktsmessig å anslå en 50 – 50 fordeling mellom vår og høstplanting. Dette tilsier ca 700 dekar høstplanting.

3.2 Ivaretagelse av målsettinger og ulike hensyn, herunder potensielle målkonflikter

De tre hensyn er:

- Plantingen må gi positive klimaeffekter.
- Plantingen må ha akseptable virkninger på naturmangfold og andre miljøverdier
- Plantingen bør gi grunnlag for framtidig næringsutøvelse

Klimaeffekter. Ca 97 % av plantet areal skal ikke være berørt av eventuell negative albedoeffekter. Innsatsfaktorene knyttet til noen av gjengroingsfeltene kommer som en minus i regnskapet. Det ligger ikke innenfor fylkenes mandat å foreta beregninger av co2 regnskapet, men vi mener at hensynet er ivaretatt.

Virkning på naturmangfold og miljø. Temaet er nevnt flere steder i rapporten, og har mange fasetter. Miljøsjekken som skal gjennomføres i alle fylkene vil gi nærmere svar på om hensynet til naturmangfold er oppfylt. Fylkesmannens miljøvurdering av felt (i første del av pilotfasen) har sikret at 166 da som tidligere ikke hadde kjente naturtyper, men som nå ble funnet i tilleggsregistrering, ble ivaretatt og ikke tilplantet. Den høye tilslagsprosenten (69 %) for miljøverdier på de registrerte feltene var bekymringsfull høy, og indikerer en viss risiko. Kommunene har hatt hånd om dette i siste halvdel av pilotfasen. Da er ingen felt er foreslått miljøregistrert, slik at vi ikke noen statistikk for siste del av pilotfasen. Feltene i fylket er relativt små (14 da i gjennomsnitt) og vurderes ikke å ha hatt noen større negative konsekvenser for landskap og friluftsliv. Varige vernede kulturminner skal det ha vært tatt tilstrekkelig hensyn til. For nyere tids kulturminner så er det vanskelig å besvare før det foreligger kommunale verdsettinger og prioriteringer av disse. Mange felt vil naturlig nok ha nærhet til ruiner av gamle boplasser, husmannsplasser, steingjerder o.l.

Grunnlag for framtidig næringsutøvelse. Et stort flertall av felt i fylket ligger sentralt plassert nær eller i kulturlandskapet i høydelag 1 (under 150 m.o.h.) i fylket. Veitilgjengeligheten er generelt god og terrengstrukturer ikke særlig krevende. Ytterpunktet som ikke er representativt er ca 100 da klimaskogplanting på en halvøy med best tilgjengelighet fra sjøen, men to fraflyttede gårder og en god del eksisterende jord og skogareal av gode boniteter gjør at arealet uansett ikke kan betraktes som et «nullområde». Hensynet regnes som godt ivaretatt.

Forutsetningen om bruk gran og at arealene skal være av høy bonitet gir i utgangspunktet den beste klimaeffekten, som beskrevet er det også liten negativ påvirkning på albedo da aktiviteten har skjedd i lavereliggende høydelag. Planting på høy bonitet, ofte på tidligere jordbruksland er imidlertid krevende. Det må nok forventes høyere avgang av planter og større konkurranse med annen vegetasjon enn i ordinært skogbruk. Dette har en til dels erfart allerede på felt som ble etablert tidlig i pilotfasen. Oppfølging og etterarbeid på feltene er særs viktig. Det må påregnes at noen felt mislykkes. Den reelle klimaeffekten kan ikke beregnes før en vet hvor stor andel av feltene det er. Nytt for framtidig næringsutøvelse er naturlig nok forbundet med dette. Dette er et tema som man ikke får avdekket ved evalueringen i 2018.

Når det gjelder samspillet med forekomst av miljøverdier så er det beskrevet andre steder, men generelt synes det å være slik at det ikke er høy bonitet i seg selv som gir noen målkonflikt. Lav gjengroingsgrad - forekomst av relativt åpne områder i feltene, og lite ekstensiv jordbrukshistorikk er viktigere.

3.3 Kriterier for planting

3.3.1 Generelle miljøkriterier fra rapport M26/2013

1. Vurdere om det i det omsøkte arealet er delområder der eksisterende lov- og regelverk tilsier at det normalt ikke er tillatt med planting (jamfør rapportens kapittel 7.2.1):

En mindre del av de foreslåtte arealene (ca 3 %) i fylket har berørt eksisterende naturtyper, MIS figurer eller fornminner. Dette er verdier som foreligger i tilgjengelige baser og det har hatt som konsekvens at aktuelle felt er bortfalt eller blitt redusert. Uproblematisk kriterie.

2. Vurdere om det forekommer naturtyper og kulturlandskap med høy verdi i omsøkt areal:

Hvordan man gjør en slik forhåndsvurdering, og hvilken risiko som legges til grunn er et kjernepunkt. Se øvrige kommentarer om miljøverdier i kap. 3, 4 og 5.

3. Vurdere risiko for påvirkning av miljøverdier nevnt i punkt 1 og 2 utenfor tiltaksområdet:

Nå er det brukt kun norsk gran, og den er naturlig forekommende i fylket. I Pilotfasen har vi ikke eksempler på areal som har vært problematisk mhp sikrede miljøverdier i nærhet til tiltaket.

4. Vurdere arealets landskapsmessige verdi, og betydning for et aktivt friluftsliv og landskapsopplevelse:

Feltene i fylket har i gjennomsnitt vært ca 14 dekar og har derfor generelt sett liten påvirkningskraft på landskapet. Gran er ellers et stort sett vanlig treslag der klimaskogplanting har vært aktuelt, og slik sett ikke et fremmedelement for friluftsliv og landskapsopplevelse.

For noen få større kystnære plantinger av fraflyttede bruk i Namsos har det vært reist spørsmål fra en lokalhistorisk forening. Det er den eneste henvendelsen Fylkesmannen har mottatt fra lokalt miljøhold. Når kommunene får spørsmål om det har vært diskusjoner om ordningen i kommunen så er det litt blandet, men tilsynelatende ikke store konfliktflater. En kommune med en god del aktivitet kommenterer det slik : *«De fleste oppfatter dette som et godt tiltak. Noen interessekonflikter er det, og det går mest på landskapsestetiske og kulturhistoriske hensyn. Enkelte synes det er trist at gammel innmark, som vitner om bosetting og levd liv, skal plantes til. «*

For ikke vernede kulturminner og ikke verdsatte kulturlandskap så vil det være en støtte når kommunene har fått utarbeidet lokale kulturminneplaner som viser prioriteringer i kommunen. Uten en aktiv skjøtsel vil slike områder uansett forvitte i verdi. I noen kystlandskap i Nærøy og Namsos har det vært saker der landskapshensyn, med og uten kulturminner, har vært særlig aktuelt. I minst en sak (Nærøy) var det kommunens delbegrunnelse for å avslå et felt. Generelt mangler en pr i dag litt i datagrunnlaget for å kunne gjøre gode vurderinger. Skjønn og lokalkunnskap blir derfor viktig. Når ny friluftskartlegging og kommunale kulturminneplaner er komplett blir situasjonen bedre.

Fravær av fremmede treslag (f.eks sitka) i prosjektet – samt at grana her er innenfor sitt naturlige utbredelsesområde – har nok bidratt til at det ikke har vært en lokal miljødebatt.

5. Vurdere mulig tilpasning eller avbøtende tiltak, der det er nødvendig for å unngå vesentlig konflikt med miljøverdier

Problemstillingen har ikke vært aktuell i pilotfasen utover det som er nevnt under pkt 1.

6. Vurdere betydning av mål og prinsipper i naturmangfoldloven (NML kapittel II)

I fylket ble det funnet høyt tilslag (69 %) av naturtyper av B og særlig C-verdi i felt som ble forhåndsregistrert for miljøverdier, men ingen A-verdier. § 9 NML peker bl.a på at en skal unngå *vesentlige* skader på naturmangfoldet. For ordinært skogbruk gir ikke «Forskrift om berekraftig skogbruk» og skogsertifiseringen krav om å ta hensyn til naturtyper av B og C-verdi, som ikke er en trua naturtype i skogsertifiseringen. Naturtyper i verdi B og C er en begrensning for klimaskog. Det blir derfor en forvaltningsmessig forskjell som i praksis kan få stor betydning. Nå skal det legges til at mange av naturtypene av B og C-verdi som ble funnet var naturbeitemark, som er en truet naturtype. Med dagens inngangskriterier for finne kulturlandskapspregede naturtyper - så vil det basert på resultatene i Nord Trøndelag være ganske høy sannsynlighet for å finne naturtyper av B og C verdi – til tross for at det foreligger ordinær naturtypekartlegging i kommunene. Sannsynligheten for å finne naturtyper av A-verdi er tilsvarende liten.

En større sikkerhet rundt miljøavklaringer får en ikke før det foreligger en dekkende naturtypekartlegging etter NIN 2.0 standarden. For en nasjonal ordning kan det være nyttig med avklaringer av hvilket nivå risikovurderingen (risiko for skade på en mulig ukjent miljøverdi) skal ligge på. Både for kunnskapsgrunlaget (§8 NML) og føre- var prinsippet (§9 NML) gir lovteksten stort tolkningsrom. En føring om hvilken risikovurdering (% avvik fra virkeligheten) en skal legge seg på kan være en aktuell inngang.

3.3.2 Tilleggsriteriene fra Prop. 1S (2014-2015)

Planting av norske treslag. Fylket er et granskogfylke og norsk gran oppleves derfor ikke som fremmed eller unaturlig. Det har ikke vært debatt eller henvendelser om treslagsvalget.

Planting på åpne arealer og i tidlig gjengroingsfase. Det ble tidlig behov for å definere rammen for tidlig gjengroingsfase mer konkret, men etter at det ble avklart er kostnadene ved etablering av gjengroingsfelt det mest krevende punktet. Erfaringene med åpne areal er at en ganske stor andel felt krever omdisponering etter jordloven, selv om arealet oftest er ute av hevd.

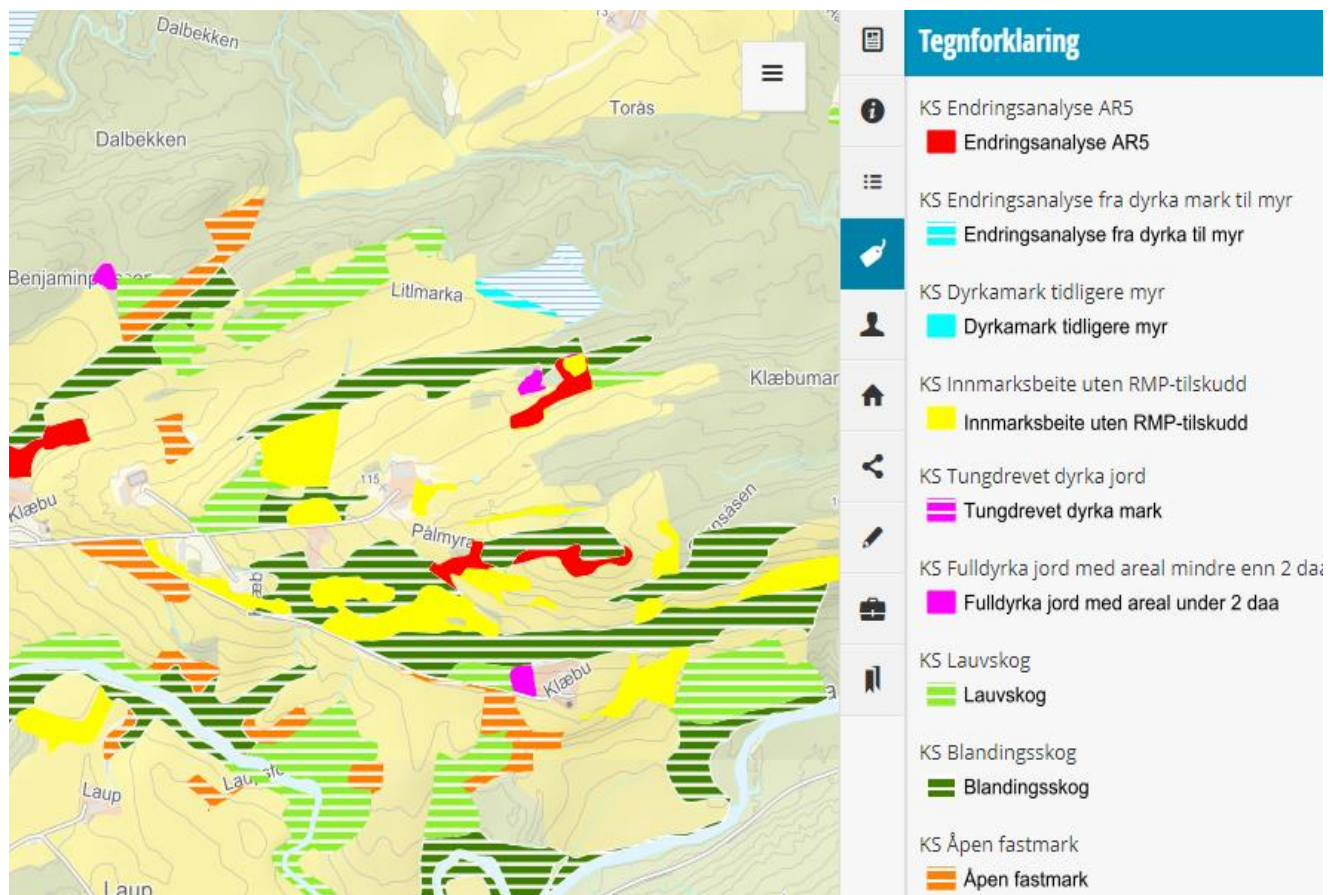
Planting på areal med høy produksjonsevne og der det er forventet lav negativ endring i albedoeffekten. Det mangler oftest kilder som gir de aktuelle arealene en nøyaktig bonitetsbestemmelse, og lokalt faglig skjønn må benyttes. Noen felt er avvist pga av for lav bonitet. Utover det så er majoriteten av feltene i høydag 1. Fjellskogkommuner og fjellstrøk der en forventer langvarig snøleie utover våren er i lite representert i sakene. Slik det ser ut nå omfatter felt med *mulig* negativ albedo effekt 2-3 % av materialet. Basert på pilotfasen synes bonitets- og albedokriteriet å ha vært relativt uproblematisk å håndtere.

Planting på arealer som ikke er viktige for naturmangfoldet. I fylket har en samlet en del verdifulle erfaringer med dette, og det vises i den forbindelse til kommentarer om miljøverdier i kap. 3 og 4. Et springende punkt er hvilken risikovurdering man skal legge til grunn i miljøvurdering av felt. Det er også behov for en mer håndfast faglig prosedyre/referanseramme. I Nord Trøndelag ble det av den grunn utviklet en veileder (jfr. kap 3.5.1.2) for kommunene i dette arbeidet, basert på erfaringer gjort av Fylkesmannen og med innspill fra Miljøfaglig utredning og kulturminneseksjonen hos Fylkeskommunen.

3.3.3 Prosess for å identifisere aktuelle areal

Oversiktskartlegging.

Dette ble etablert en «klimaskogportal» <http://www.gint.no/klimaskog> i fylkets GIS program. Den ble bygd på direktoratens forslag til kartlag, men med noen tilpasninger, bl.a. ble innmarksbeite med RMP tilskudd (tilskudd til regionale miljøtiltak) tatt ut, samt middels bonitet lauvskog og blandingskog. Opplegget har gitt en nyttig oversikt over potensialet og vært et bra bidrag for særlig pådrivere som skal forsøke å finne felter. Oppdateringen av AR5 varierer mellom kommuner, og ikke alle hadde like bra utgangspunkt som utsnittet fra Steinkjer viser:

Det arealet (ca 1/3) som ble fanget opp av klimaskoganalysen hadde denne fordelingen av arealtyper i det foreslåtte arealet (bruttoliste med 3387 dekar):

	dekar	
Innmarksbeite uten RMP tilskudd	544	51 %
Åpen fastmark	150	14 %
Lauvskog høy bonitet	146	14 %
Blandingsskog høy bonitet	139	13 %
Endringsanalyse	70	7 %
Myr tidligere dyrka mark	6	1 %
Tungdrevent jordbruksareal	7	1 %
Fulldyrka < 2 da	10	1 %

I forhold til faktisk godkjent areal vil særlig kategorien innmarksbeite være en del lavere pga av jordlovsbehandling og miljøregistreringer. Når det gjelder kategorien «myr tidligere dyrka mark» så er dette arealet inkludert etter befaring/vurdering for de tilfeller hvor myrstatusen ikke synes å være i samsvar med faktisk tilstand. Dette dreier seg ofte om areal som ble nydyrket og grøftet på 1970 og 80 tallet. Dagens tilstand er i så fall at det er relativt godt drenerte arealer, som likevel har blitt for uøkonomisk å ivareta som jordbruksareal. Av det som er realisert som klimaskog er det kun et beskjedent areal i denne kategorien.

Nå er det slik at forekomsten av de ulike arealkategoriene er svært ulik, og det kan være nyttig å finne ut hvilken kategori som har størst treffprosent. Da må dette vektas i forhold til hvor stor forekomst kategorien har i fylkesanalysen. Dette er beregnet ved å ta arealtall for kategorien i det foreslåtte arealet multiplisert med 1000 og delt på totalforekomst i fylket. Da får en følgende oversikt for trefffaktor (jo høyere tall jo mer effektiv er kategorien å benytte):

Åpen fastmark	13,3
Innmarksbeite uten RMP tilskudd	11,0
Endringsanalyse AR5	9,3
Myr tidligere dyrka mark	4,8
Fulldyrka jord < 2 dekar	1,7
Tungdreven dyrka mark	1,3
Lauvskog høy bonitet	1,3
Blandingsskog høy bonitet	1,3

I praksis er det nok bare de 3 øverste kategoriene som er rimelig effektive å benytte.

For areal som ikke er fanget opp av analysen så er det i det foreslåtte arealet også :

Fulldyrka A og B jord : 363 dekar

Nydyrka 1970/80 tallet etter økonomisk kartverk kartleggingen: 47 dekar

Teknisk areal, ikke i analysen : 246 dekar

Disse tallene er beheftet med usikkerhet og alt areal er nok ikke vurdert. Da dette også gjelder foreslått areal så vil det være en god del av dyrka marka som ikke er med inn i det godkjente arealet. Når det gjelder «teknisk areal» så består dette av gamle massetak, fyllinger og avsluttede søppelplasser som er tilbakeført til LNF i planstatus. En god del av dette er realisert som klimaskogplanting.

Prioritering av kommuner

Satsingskommuner kunne har vært en god strategi i en pilotfase, men for Nord Trøndelag har det ikke fungert tilstrekkelig etter intensjonen, jfr. kommentarer under punkt 2.1.2.

Bortsett fra lokale faktorer er det trolig at Nord Trøndelag har lavere potensiale for klimaskogareal enn de andre to pilotfylkene. Det kan i så fall være med å forklare at det i større grad har vært behov for å spre prosjektet her. I oppdragsrapport 01/2008 fra skog og landskap: «Kystskogbruket – potensial og utfordringer de kommende tiårene» så er Nord Trøndelag i vedlegg 1.9 oppgitt med 126 000 dekar «planlagt skogreisingsareal», Rogaland 540 000 dekar og Nordland 720 000 dekar. Arealtallene kan neppe brukes helt ukritisk, men gir nok en pekepinn.

Kommunen – utarbeidelse av temaplan.

Tanken om at alle avveininger kan foretas i en plan, og at planen så viser de aktuelle arealene er en velment strategi. Dessverre er en temaplan som presentert som vedlegg i veilederen og i tidlig pilotfase - svært lite egnet pr i dag. Det skyldes særlig følgende forhold:

- Kommunale temaplaner tar (for) lang tid. Eksempel, kommunale hovedvegplaner i skogbruket tok 10 -15 år å ferdigstille i flere fylker. Uten ekstra ressurser må kommunene gjøre slikt arbeid utenpå andre oppgaver, og det har lett for å bli skjøvet på i tid. I en prosjektfase på kun 3 år har vi vurdert det som «risikosport» å bruke mye tid på dette. Fylkesmannen utarbeidet en tilpasset mal for satsingskommunene basert på overordnede punkt i veilederen. Dette var dokument som var raske å produsere, men uten intensjon om å lokalisere enkeltfelt. I ettertid har det ikke uventet vist seg at potensialet i satsingskommunene pga ulike faktorer har variert svært mye. I en av satsingskommunene ser det ut til å bli realisert 22 dekar, mens i en annen vil det trolig bli etablert nesten 500 dekar.
- Miljøverdier kan pr i dag ikke avklares i en plan. Det viser til øvrige punkter der resultatene fra miljøregistreringene er beskrevet. Dette og mangelen på heldekkende naturtyperegistrering etter NIN 2.0 tilsier at en kan benytte en plan til en miljøavveining. En må derfor uansett foreta en miljøvurdering knyttet til hver søknad/felt, med det faller mye av gevinsten med en plan bort da den ikke sparer enkeltsaksbehandling.
- Forholdet til grunneiere. Grunneierinteressen er for svak, bare ca 30 % av feltene er resultat av grunneiers initiativ. Hvem og hvilke områder som har *interesserte* grunneiere kan ikke forutsies i en plan. Temaplanen var ment å skulle bli utformet av kommunen, uten kontakt med grunneierne. Det betyr at grunneier kan være ukjent med at kommunen har plassert vedkommendes areal som aktuelt for klimaskog. I tillegg kan det eventuelt være forsterket gjennom et politisk vedtak. En slik inngang kan skape misforståelser og potensiell motvilje hos noen grunneiere, og er generelt sett ikke en optimal framgangsmåte.
- Datagrunnlag utover miljødata bør bli bedre. Når landsdekkende digitale kartlag med I oversikt over arealer som er i drift (arealtilskudd) eventuelt foreligger vil analysemulighetene forbedres vesentlig, da en da skulle ut jordbruksareal (fra AR5) som ikke er i hevd/drift. En kartbasert søknad for produksjonstilskudd var planlagt fra 2018, men er nå utsatt på ubestemt tid. AR5 er dårlig oppdatert i en del kommuner. Det begrenser også mulighetene.
- En statisk temaplan er en noe gammeldags tilnærming. Et fortløpende oppdatert GIS verktøy (klimaskogportal) som kan integrere ulike fagtema og analyser vil være et mer egnet verktøy og en dynamisk løsning. En slik løsning kan lages nasjonalt.

Viktige kilder for kommunen

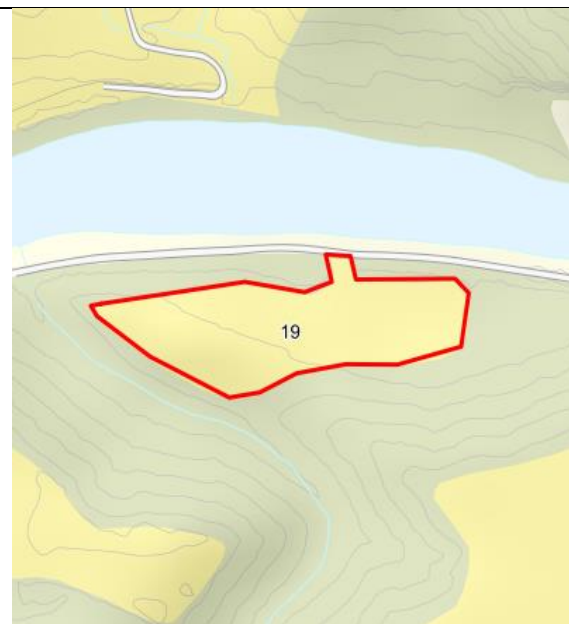
I en spørreundersøkelsen til kommunene så oppgir det fleste at lokalkunnskap er den viktigste kilden for å kunne peke på felt/områder. Flyfoto/AR5 og Fylkesmannens GIS analyse har også vært viktig. Informasjonstiltak nevnes også som noe viktig.

Laseranalyse av felt i kommuner med ny skogtakst.

Laserdata fra nye skogtakster gir en ekstra analysemulighet. Dette ble testet ut i 3 kommuner i Nord Trøndelag. Fylkesmannen kjørte en GIS analyse som kombinerte inntil 6 m vegetasjonshøyde på areal som i AR5 var registrert som jordbruksareal. Tanken var at dette skulle identifisere gjengroingsareal, samtidig som en ved å begrense trehøyden klarte å styre utenom areal med innmarksbeiter i drift. I Verdal og Stjørdal ble det kartlagt et håndterlig antall felt på denne måten, og feltsjekk viste at en tilfredsstillende del av disse var i målgruppen for ordningen. I Grong ble det funnet svært få felt, trolig pga av forskjeller i AR5. Metoden har sine begrensninger, men kan stedvis være et supplement.

Eksempel på felt i Verdal funnet med laseranalyse:

Feltet var jordbruksareal i AR5. Laseranalyse med bakgrunn i høydemodell fra fersk skogbrukstakst viste at det var gjengrodd med vegetasjon inntil 6 m høyde. Flyfoto og befaring bekreftet at det var gjengrodd med ung gråor. Grunneier ble kontaktet, og han var positiv til å etablere klimaskog. Feltet ble ryddet og plantet i 2017. Svært høy bonitet, trolig nærmere 23 bonitet. Feltet hadde med stor sannsynlighet ikke blitt fanget opp uten en slik analyse.

3.4 Kontakt med grunneiere

3.4.1 Informasjon fra kommuner og skogpådrivere om kontakt med grunneiere

De ble benyttet inntil 9 pådrivere, noen gjennom hele perioden andre i en kortere fase. Alle kommuner som har hatt fungerende pådrivere peker svarene fra questback at de har vært en viktig del av arbeidet. De peker på at pådriverne har vært det viktigste midlet til å oppnå grunneierkontakt.

3.4.2 Interesse for deltakelse, og informasjon om søkergruppe

Søkerne. Det ble foretatt en enkel «analyse» av hvem søkerne er. Med utgangspunkt i de 84 sakene som var bevilget innen 1.april 2018 (drøyt 20 kom til etter dette) så er fordelingen slik:

80 er personlige søkere, 4 er større bruk, AS osv med egen administrasjon.

Blant de personlige søkerne så er fordelingen slik for noen utvalgte parametre:

Søker om produksjonstilskudd for jordbruksareal : 41 %

Søker også om husdyrtilskudd : 16 %

Bor i kommunen: 84 %

I yrkesaktiv alder: 68 %

Betegnes som en «aktiv skogbruker» av kommunen : 75 %

Når det gjelder andel søkere av produksjonstilskudd for henholdsvis areal og husdyr så skiller ikke andelene seg særlig fra fordelingen for hele fylket.

Det samlede arealet som var «foreslått» dvs felt der grunneier i utgangspunktet var positiv til å delta i ordningen var på 3387 dekar. Av dette falt 13 % bort pga at grunneier valgte å ikke søke/gjennomføre planene. Dette var primært felt der de hadde hatt kontakt med pådriver og var interessert i å vurdere tiltaket. Årsakene til at disse feltene ikke ble gjennomført eller påsøkt var varierte, og i uprioritert rekkefølge kan nevnes:

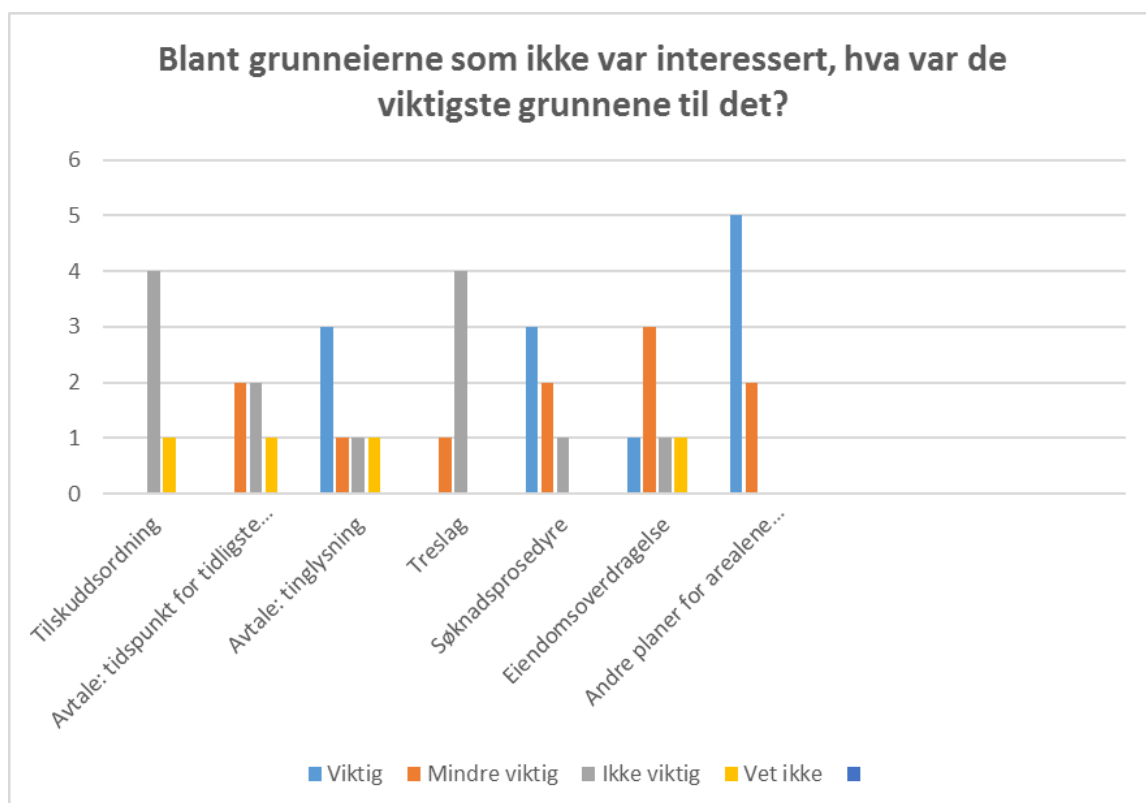
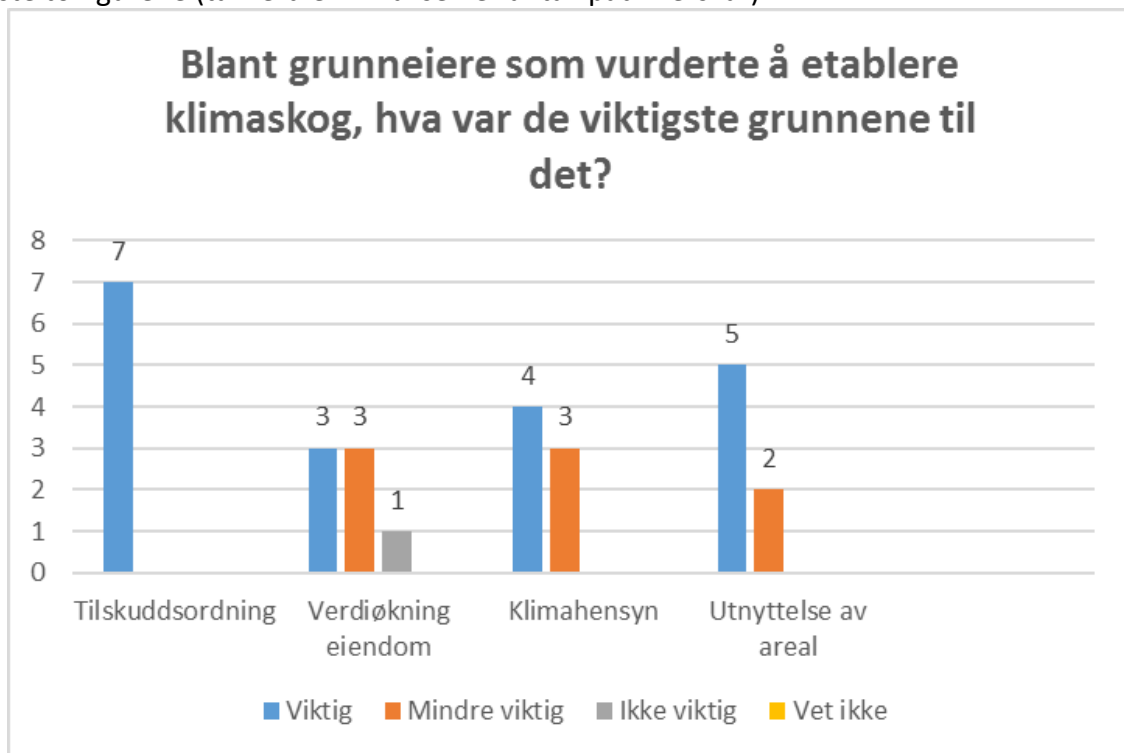
- Andre planer for arealet ble besluttet
- Fortsette å leie ut til nabo
- Eierskifte
- Helsemessige forhold
- Landskapshensyn
- Tinglysing
- Byråkrati
- Ukjent årsak, ikke søkt til tross for flere påminninger

Treslag (norsk gran) blir ikke framhevet som en grunn for ikke å delta.

I questbacken fra kommunene så framgår det at de mener grunneierinteressen er svært varierende. Det pekes på at de viktigste årsakene til at grunneiere ønsker å delta er tilskuddsordning/verdiøkning på eiendom, og at tidligere drift har opphørt. Interesse for klima vurderes å være en mindre viktig årsak.

I motsetning til f.eks. Rogaland så er statstilskudd til planting i kommunene her på et moderat nivå (ca 20-25 % av kostnadene). Kombinert med effekten av skogfond med skattefordel så blir tilskuddseffekten høyere, men det er likevel slik at klimaskogtilskuddet skiller seg vesentlig ut i nivå.

Pådriverne har nok best forutsetninger for å vurdere grunneierinteressen. De er i spørreundersøkelse (7 av 8 aktuelle har svart) bedt om å vurdere denne. Dette framgår av de neste to figurene (tallverdien i Y-aksen er antall pådriversvar):

3.4.3 Innmelding av areal

Grunneier er forsøkt nådd med ulike informasjonstiltak (se eget kap.) og pådrivere. Knappt 1/3 av de forslåtte feltene stammer fra et rent grunneierinitiativ.

3.5 Saksgang og saksbehandling

Vedtaksmyndigheten har ligget hos kommunene, og de har rimelig entydig gitt uttrykk for at de oppfatter ordningen som byråkratisk.

Kompleksiteten i ordningen har medført at kommunene i stor grad har måttet hjelpe søkere med å fylle ut kostnadsestimater i søknadene. Pådrivere og næringsaktører har også bidratt i dette, men trolig har kommunene hatt mest ekstraarbeid med dette.

Gitt de byråkratiske ressurser ordningen krever så vil det både for kommunen og potensielle søkere være rasjonelt at kommunen ganske tidlig skaffer seg et førsteinntrykk av om saken a) er innenfor regelverket og b) om det er et trolig utfall at saken vil bli godkjent. Dersom det er lite trolig at saken vil bli godkjent av kommunen - så har det vært muntlig dialog med søker om det. Grunneier kan uansett velge å søke formelt. Fylkesmannen har støttet en slik praksis, som ikke er i strid med Forvaltningsloven så fremt nødvendig informasjon om søkers rettigheter gis. En er ikke kjent med at det er grunneier som likevel har fremmet en slik sak. En er heller ikke kjent med at det er noen grunneiere som har klaget på *skriftlige* avslag fra kommunen. Dette må langt på veg forklares i at dette ikke er søknader som er forbundet med så stor personlig interesse at søkerne tar seg «bryet» med det.

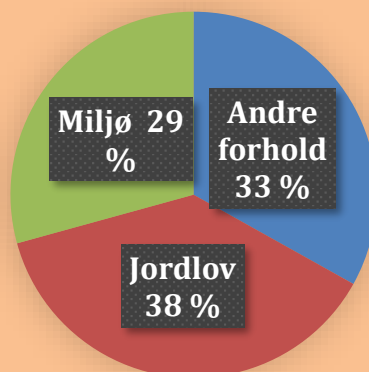
Saksbehandlingstid. Særlig i første halvdel av pilotfasen var den kommunale saksbehandlingstiden lang, og ikke sjelden over 6 måneder.

3.5.1 Vurdering av innmeldt areal

Det samlede arealet som i løpet av pilotfasen var aktuelt/foreslått (se forklaring kap 3.4.2.) for ordningen var 3387 dekar. Netto godkjent ble 2127 dekar etter at både manglende søkerinteresse (se kap 3.4.2) og saker som ble avvist gjennom saksbehandling ble trukket fra.

Samlet foreslått areal	3387 dekar
Grunneier fremmet ikke saken	529 dekar
Avvist gjennom saksbehandling	731 dekar
På søkt og godkjent i ØKS	2127 dekar

Årsaker til at innmeldt areal (711 da) ble avvist gjennom saksbehandling

Avslagsprosenten varierer svært mellom kommuner. Blant de som hadde mer enn 100 dekar foreslått areal så varierer den fra 0 % (Indre Fosen, Overhalla) til 78 % (Steinkjer). Utover statistikken vil det også være areal som det ikke er søkt for som følge av at kommune og Fylkesmannen har besvart henvendelser med informasjon om rammen for ordningen.

«Andre forhold» kan grupperes slik :

	Andel
For høy gjengroingsgrad/ for kostbart	46 %
For lav bonitet	23 %
Skogsmark, utenfor ordningen	10 %
For nær hus/hytter	10 %
Kulturminner	6 %
Vurdert til å være myr	5 %

Gjennom dialog med kommuner/pådrivere har Fylkesmannen tilrådd at en del felt er avslått i kategorien andre forhold. Nærheten til hus/hytter er ikke et kriterium i forhold til ordningen, men erfaringsmessig er det klokt å holde god avstand da tett granskog over tid ofte utløser naboproblematikk knyttet til skygge/utsikt.

Miljøforhold gjelder primært funn av naturtyper i foreslått areal. I hovedsak som nyregistrering i forbindelse med vurdering av felt. Slike registreringer ble kun initiert i den første halvdel av pilotfasen hvor Fylkesmannen hadde ansvaret for dette.

Avslag etter **jordloven** er skjevt fordelt, og det avslåtte arealet utgjøres særlig av Steinkjer (57 %), og Nærøy (25 %). Forskjellen mellom noen sammenlignbare kommuner er så store at de best kan forklares med stort sprik i utøvelse av det kommunale skjønnet.

3.5.1.1. Håndtering i ØKS

Landbruksdirektoratet opprettet en egen modul i saksbehandlingssystemet ØKS som skulle takle denne ordningen. Tatt i betraktning av at dette har vært en relativt kompleks innrettet ordning i forhold til ordinære skogkulturordninger så har systemet har fungert rimelig godt.

Kommunene er stil følgende spørsmål - Hvordan fungerte ØKS som saksbehandlingsverktøy for pilotfasen? Angi svaret på en skala fra 1-6, der 1 er svært dårlig og 6 er svært bra.

Gjennomsnittskarakteren fra 11 kommunesvar er på 4. Det er imidlertid store forskjeller i behandlet søknadsmengde. Utelukker man de som har mindre enn 5 saker (4 kommuner) så er karakteren 4,5. Saksbehandlingsverktøyet ØKS oppfattes derfor som rimelig bra, og ikke uventet bedre etter hvert som man får erfaring med det.

Noen av kommunenes kommentarer gjengis her:

«Greit tilrettelagt, tungvint når man bruker applikasjonen sjelden, tungvint når alle opplysningene skrives inn i ØKS og man samtidig må skrive saken i eget sakssystem på vanlig måte»

«Mange gjentakelser for hver sak. Vanskelig å få lastet opp vedlegg»

«En liten brukerterskel, men kom raskt inn i systemet. Positivt at kommunen kunne legge inn, godkjenne og anwise tilskudd.»

«For tungvint og uoversiktlig. Bra at det er delvis digitalt, ulempe at ikke hele prosessen er digital»

Likevel vil det for nye systemer alltid være forbedringspunkter. Underveis i pilotfasen er det gitt fortløpende tilbakemeldinger om det fra alle pilotfylkene. Detaljene om dette vurderes ikke å være relevant for rapporten.

Det at ordningen både er ny og kompleks for kommunene har medført en forholdsvis høy grad av feil og misforståelser i saksbehandlingen. Fylkesmannen har jevnlig måttet foreta kontroll/opprettinger i ØKS og fortløpende informasjon til kommunene. «Opprettingsraten» er nok på nærmere 50 % av sakene i pilotfasen. I en nasjonal ordning vil kommuner med en viss aktivitet nok få bedre tak på denne saksbehandlingen, men i kommuner som har sporadiske enkeltsaker vil det nok fortsatt bli noe krevende.

Gjentatte feil er bl.a.:

Feil føring av tilskudd til mva (kun ikke registrerte eiere får tilskudd)

Manglende vedlegg i opplastingen til saken

Tekniske feil ved opplasting av vedlegg /dels tekniske begrensninger i dette

Forviklinger av ulik art når en annen part (entreprenør etc) skal ha overført tilskuddet

Feil i forståelsen av når en sak er godkjent bevilget (ikke bare opprettet)

Feil bruk av tiltakskoder (særlig bruk av «plantekjøp» framfor den nødvendige «nyplanting»)

Benyttet delutbetaling i stedet for sluttutbetaling når saken var avsluttet.

I starten av pilotfasen var det også noen saker der kommunen hadde godkjent tilsagn i ØKS uten at det forelå et skriftlig vedtak.

Det er andre steder i denne rapporten pekt på behovet for reduksjon av byråkratiet i ordningen, noe som også er tilbakemeldingen fra kommuner og signaler (via pådrivere) fra grunneiere. Slike endringer vil også kunne gjøre saksbehandlingen i ØKS lettere. Av mer grunnleggende forhold vil vi peke på at pilotfasens opplegg med krav om godkjenning av sakene i ØKS hos kommune, Fylkesmann og Landbruksdirektorat gjør at utbetalinger av tilskudd er byråkratisk og kan ta uønsket lang tid. Enkeltsaker med store areal og behov for ulike forarbeider kan fordre store utbetalinger. Helt opp til over 300 000 kr for en enkelt søker.

Løsningen for utbetalinger til etterarbeid må også innrettes mer praktisk. Primært slik at kommunene kan gjenåpne saker selv, og ikke at dette ligger hos Landbruksdirektoratet.

I den grad det er aktører som via søker har fått godkjent å få tilskuddet direkte overført som dekning for arbeidet så fungerer dette ikke sømløst og praktisk dersom søker er mva registrert (ikke får dekket dette av tilskudd). I slike tilfeller må kommunen gå inn en annen modul i ØKS for å opprette sak for utbetaling av skogfond. Slike saker vil kanskje i økende grad oppstå i etterarbeidet om næringsaktører tar hånd om det.

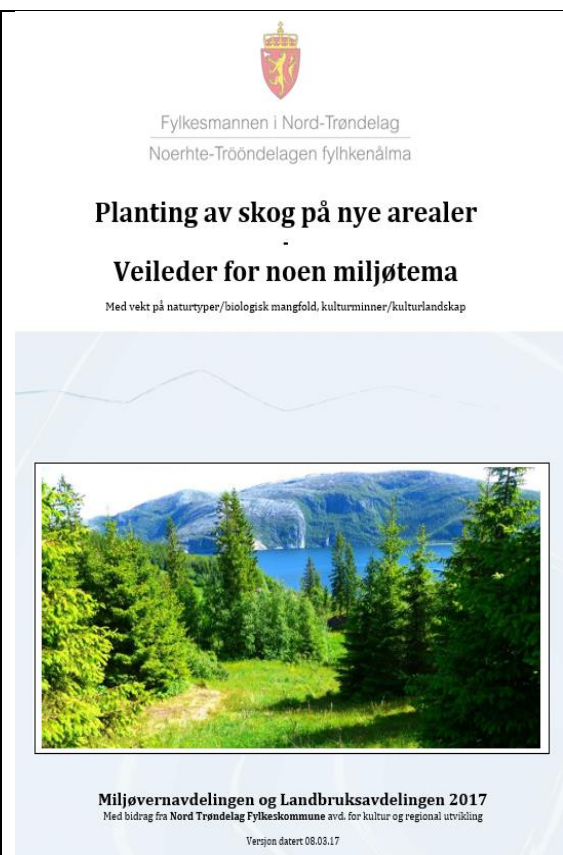
Det er en statlig ambisjon om å øke andelen skogeiere som søker elektronisk på skogtilskudd. Kompleksiteten i ordningen innbyr ikke til dette. En faktor som forvansker dette, og ikke er direkte knyttet til ØKS systemet, er at det i tilsagnet skal beregnes kostnader på evt forarbeider. Mens plantekostnader er rimelig lette å anslå så er forarbeider på slike felt svært varierte og komplekse å beregne. Søkerne har sjelden forutsetninger for å beregne dette, og Fylkesmannen har også fått henvendelser fra kommunene som naturlig nok synes dette er vanskelig. For at dette ikke skulle bli en «saksbehandlingspropp» så gikk Fylkesmannen ut med forslag til «standardestimat» på forarbeidene.

3.5.1.2. Tilleggskartlegging

Iht nasjonal veileder skal man vurdere behovet for tilleggskartlegging av miljøverdier etter nærmere angitte faglige kriterier.

I pilotfasen hadde Fylkesmannen hånd om vurdering av behovet for tilleggsregistreringer fram til mars 2017. Fram til da ble det foretatt tilleggsregistreringer av 239 dekar (15-20 % av innmeldt areal). Av dette ble det påvist naturtyper (B og C verdi) på 69 % av arealet. På bakgrunn av dette, og i sammenheng med at ansvaret ble ført over til kommunene, så utarbeidet Fylkesmannen i samarbeid med Miljøfaglig utredning, og fylkeskommunen (kulturminner) en veileder for kommunene. Veilederen hadde som mål å gjøre det lettere for kommunene å vurdere hvilke felt som burde tilleggsregistreres og ikke.

Etter at kommunene overtok ansvaret er det ikke meldt inn behov for tilleggsregistreringer. Det er noe overraskende da veilederen er basert på samme metodikk som Fylkesmannen har benyttet. Invitasjon til fagdag om temaet fikk for liten påmelding å kunne gjennomføres. Kommunenes svake involvering kan eventuelt skyldes at de ikke har sett nytten av å gå dypt inn i dette i en kort pilotfase.

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag
Noerhte-Trööndelagen fylhkenáima

Planting av skog på nye arealer

Veileder for noen miljøtema

Med vekt på naturtyper/biologisk mangfold, kulturminner/kulturlandskap

Miljøvernavdelingen og Landbruksavdelingen 2017
Med bidrag fra Nord-Trøndelag Fylkeskommune avd. for kultur og regional utvikling

Versjon datert 08.03.17

Fylkesmannen brukte mye tid i starten av pilotfasen for å finne en hensiktsmessig faglig metode for å vurdere potensielle klimaskogfelt og behovet for tilleggsregistrering. Vi fant gjennom vår tilnærming at det kan være rasjonelt å benytte et speilvendingsprinsipp dvs heller fokusere på indikatorer som indikerer lav sannsynlighet for naturverdier. Sentralt er :

- Jordbrukshistorikk (kilder : grunneier, AR5, flyfoto og gammelt økonomisk kartverk). Pløyd, sprøytet eller gjødslet i nyere tid og generelt lengden av jordbrukshistorikken)
- Arter som indikerer lavt mangfold f.eks indikasjon på gjødsling eller gjengroing

Andre forhold som gjengroingsgrad, nivå og dekningsgrad på feltsjiktet, og ulike landskapsøkologiske forhold er også aktuelle moment.

I tillegg til at grunnlagsmateriale er rimelig tilgjengelig så kan det utføres meningsfulle befaringer uten å ha høy botanisk kompetanse. Sjeldne/rødlistede arter krever ofte høy konsulentkompetanse for artsbestemmelse. De såkalt negative indikatorartene (jfr etterfølgende eksempel) omfatter trivielle arter kan bestemme på en befaring. Forekomsten av høyt feltsjikt vs lavt feltsjikt er også lett å vurdere. Fylkesmannen mener dette med noe videreutvikling kan utvides til en hensiktsmessig nasjonal veileder.

Eksempler fra Fylkesmannens veileder:

b. «Negative» indikatorarter, dominerende sjikt

Følgende **plantearter** kan indikere gjengroing, og/eller gjødsling. Avhengig av dekningsgraden kan de være indikatorer for et begrenset og trivielt artsmangfold uten spesiell naturverdi:

Stornesle
(=brennesle)
Bringebær
Hundekjeks
Åkertistel
Høymole
Kveke
Åkersvinerot

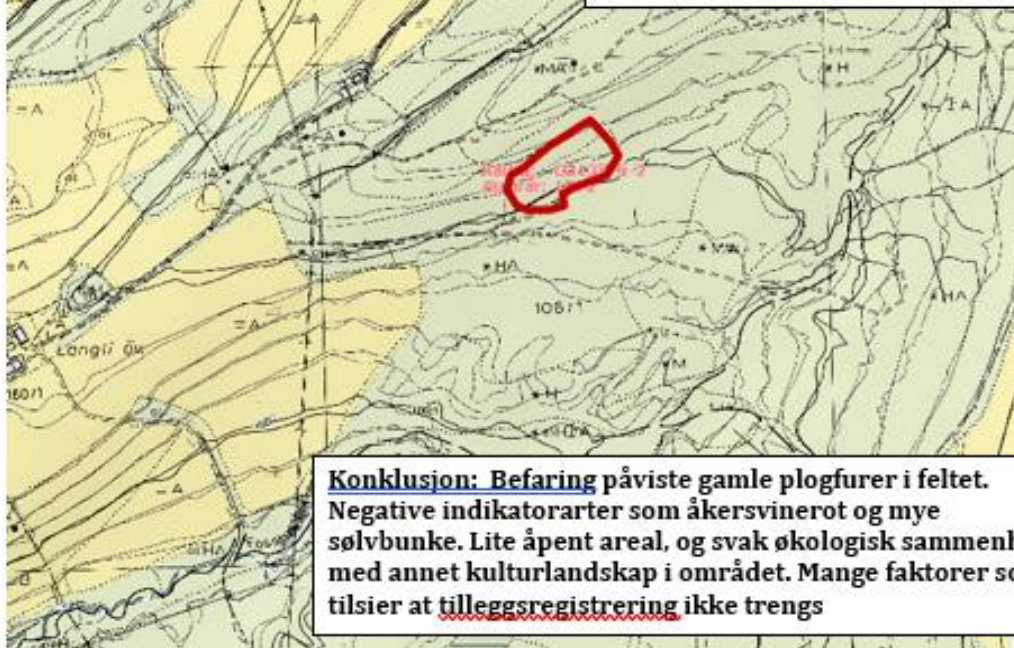

Normalt er, også mjørdurt, sølvbunke og geitrams negative indikatorarter. De må brukes med større grad av forsiktighet, da de av og til kan opptre vanlig på verdifulle enger.

Dekningsgrad. Dersom feltet er jevnt over dominert av en eller flere av disse artene er det lite potensiale for funn av verdifulle naturtyper. Disse artene konkurrerer ut mer kortvokst artsrik vegetasjon som er knyttet til ekstensiv jordbruksdrift. **Små lokaliteter**

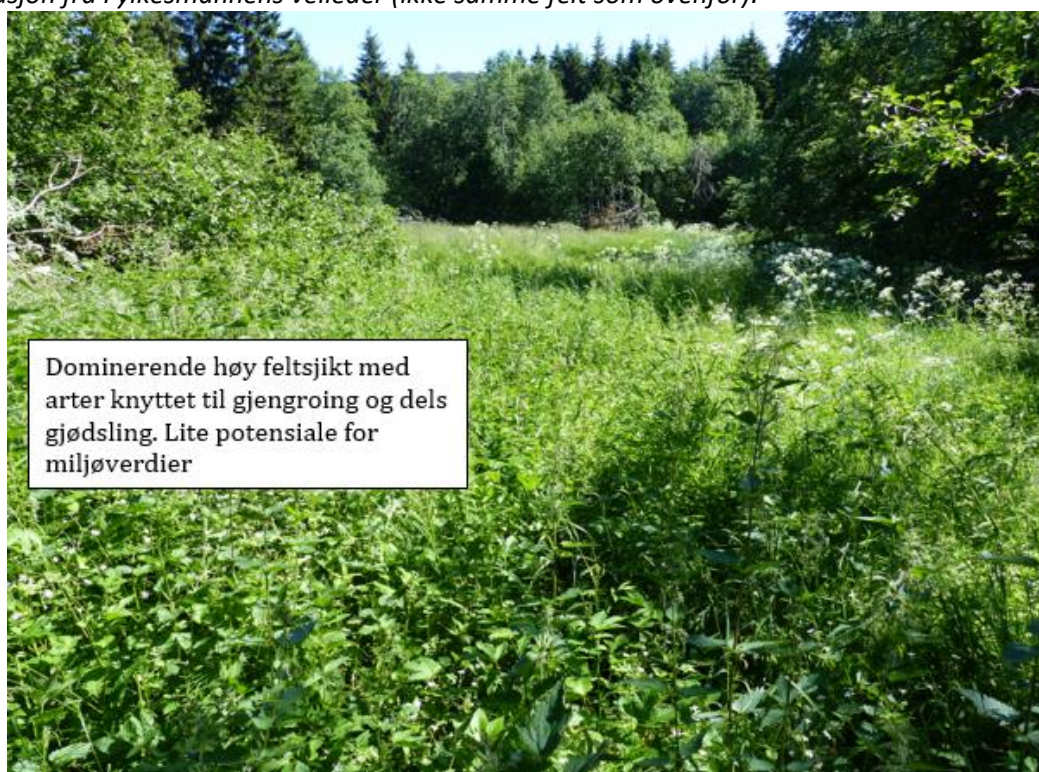
Ex. 2 Felt 1702-22 Steinkjer (5-6 da)

Felt registrert som skog i dag, gml. øk. kart (1972) viser at det har vært fulldyrket. Flyfoto viser at ikke mer enn ca 50 % er gjengrodd. Åpent areal 3 da

Konklusjon: Befaring påviste gamle plogfurer i feltet. Negative indikatorarter som åkersvinerot og mye sølvbunke. Lite åpent areal, og svak økologisk sammenheng med annet kulturlandskap i området. Mange faktorer som tilsier at tilleggregistrering ikke trengs

Illustrasjon fra Fylkesmannens veileder (ikke samme felt som ovenfor):

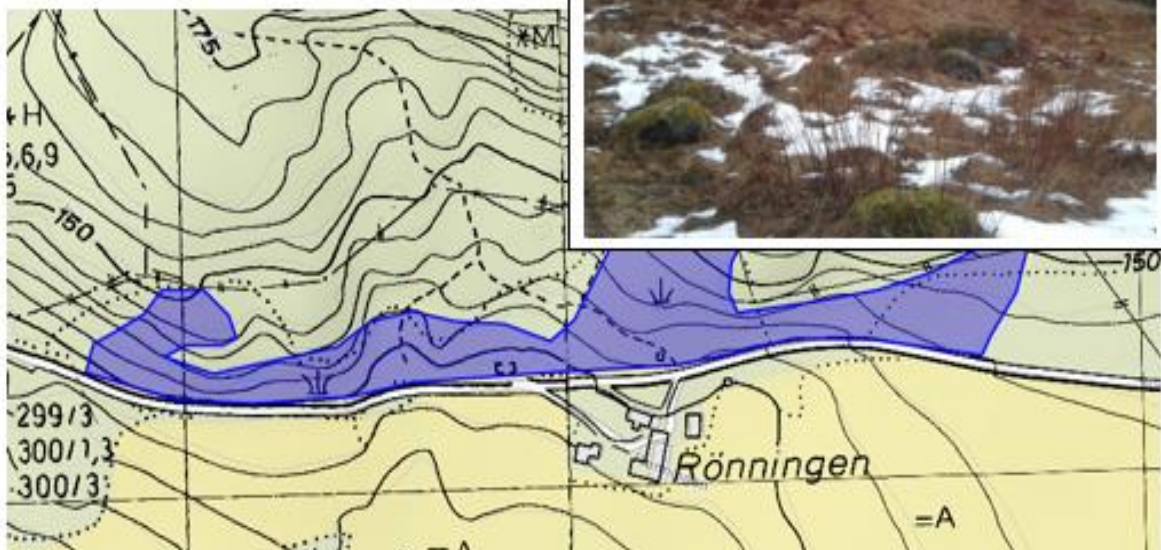
Dominerende høy feltsjikt med arter knyttet til gjengroing og dels gjødsling. Lite potensiale for miljøverdier

Illustrasjon (ikke knyttet til analyseeksemplet nedenfor) fra Fylkesmannens veileder :

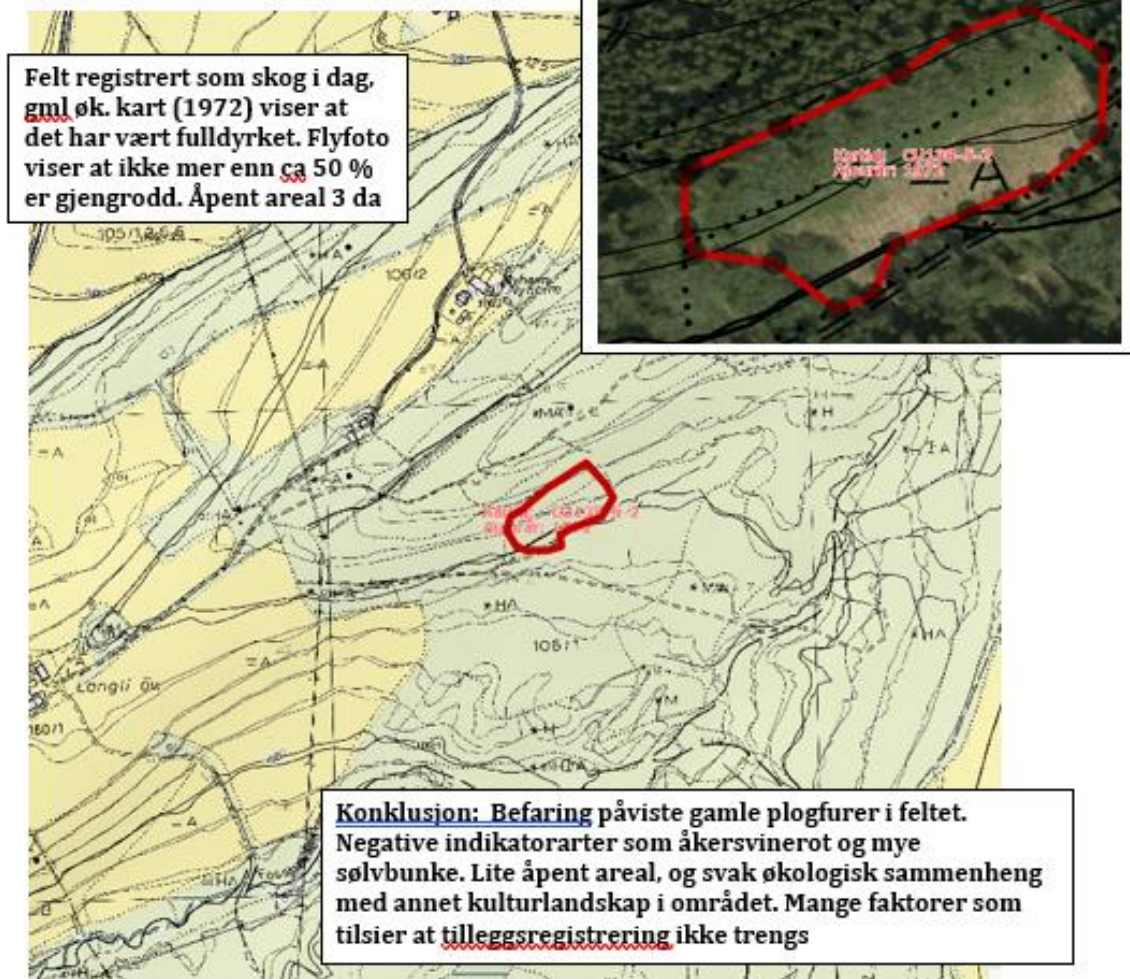
4. Analyseeksempel

Ex. 1 Felt 1702-31 Steinkjer (15 da)

Konklusjon: Ugjødsla sørvendt og noe steinrikt innmarksbeite. Terrenget gjør det ikke sannsynlig at gjødsling har skjedd. Steininnhold tilsier at overflatedyrking neppe er utført. Skog i overkant, derfor ikke utsatt for tilsig/gjødselseffekt fra fulldyrka mark. Befaring dokumenterte en del åpne areal med kortvokst vegetasjon. Moderat til lite gjengroing. Aktuelt med tilleggsregistrering

Ex. 2 Felt 1702-22 Steinkjer (5-6 da)

Det ble senere stadfestet at man i de to nevnte analyseeksemplene hadde konkludert rett.

3.5.1.3. Avtale

Pilotfasen har fordret en avtale som skal tinglyses. I questback blant pådriverne så pekes avtalen på som den nest viktigste årsak, sammen med søknadsprosess, for at grunneiere ikke ønsker å delta i ordningen (se figur i kap. 3.4.2). Kommunene peker også i sine svar på at tinglysning av avtalen er en av de viktigere årsakene til at grunneiere ikke ønsker å delta i ordningen. Byråkratiet utheves som en enda viktigere grunn. Samtidig er det slik at avtalen og tinglysningen er en del av byråkratiet med ordningen, slik at dette henger sammen. Det er behov for at det offentlige sikrer at det faktisk blir etablert klimaskog på disse arealene, men det finnes alternativer til tinglysning av avtaler jfr. forslag i kap. 4.3.

3.5.2. Informasjon fra kommuner og skogpådrivere om saksgang og saksbehandling

Kommunene ble bedt om å vurdere hvordan følgende informasjonskilder knyttet til saksbehandlingen fungerte: Veileder for pilotfylker, håndbok for saksbehandling, innmeldingsskjema, miljøvurderings-skjema, vedtaksmal (tilsagn og avslag), avtale mellom

grunneier, anmodning om utbetaling, veiledning om tinglysning, veileder for grunneier, fylkes kartløsning og ØKS veiledningsvideo.

11 kommuner har svart. Svarene er sprikende, men gjennomgående er det at alle kildene er vurdert som ganske positive, ingen skiller seg veldig ut i den ene eller andre retningen. «Svært bra», «bra» og «middels» er de vurderingene som dominerer klart. Vekter man det i iht saksmengde blir det mer positivt med økende saksmengde som håndtert i kommunen. Samtidig er det ganske entydig (jfr andre kapitler i rapporten) at både kommuner, pådrivere og grunneiere opplever ordningen som byråkratisk. Dette kan tolkes slik at de enkelte elementer har fungert rimelig godt, men at summen av disse utgjør et for stort byråkrati. Kommunene ble også spurt hva som for de var de viktigste informasjonskildene om pilotordningen, og de ble rangert slik:

1. Informasjon fra Fylkesmannen
2. Veilederen for pilotfylkene
3. Rapport M26-2013

3.6. Økonomi

3.6.1. Regnskap per 30.06.2018

-	-	REGNSKAP			SUM
KODE	Budsjettpost	Prosjektår <u>1</u>	Prosjektår <u>2</u>	Prosjektår <u>3</u>	-
<u>1</u>	Fylkesmannen Lønn , overhead etc.	<u>761942</u>	<u>976079</u>	<u>1656893</u>	-
<u>2</u>	Kommunen	<u>22232</u>	<u>283236</u>	<u>523239</u>	-
-	<u>SUM</u>	<u>784174</u>	<u>1259315</u>	<u>2180132</u>	<u>4223621</u>

Plantekostnader (kode 3)

Til plantekostnader er det bevilget **8 433 754 kr** til formålet i pilotfasen. I dette inngår overføring av 1 mill kr i underforbruk administrative midler fra 2017, samt 0.5 mill kr i udisponerte midler fra Nordland i juni 2018. i tabellen nedenfor er det benyttet kalenderår.

Planting	2018	<i>Utbetalt</i>	1 101 423	5 620 990	7 294 382
		<i>Står i ansvar</i>	4 519 567		
	2017	<i>Utbetalt</i>		1 435 763	
	2016	<i>Utbetalt</i>		237 629	
Garanti					335 000
Fond	<i>Avsatt</i>		600 000		804 372
	<i>Udisponert</i>		204 372		
	<i>ØKS</i>				
Totalt					<u>8 433 754</u>

Merknader til regnskapet for plantekostnader:

En beskjedent sum av utbetalt i 2017 og 2018 er supplerings/grasrydding på felt fra 2016/17. Noe av ansvaret omfatter avsluttede felt som det enda ikke er søkt om utbetaling for.

Plantegarantien gjelder planter for levering høsten 2018, men ut fra beregnet aktivitet regnes det som sannsynlig at dette kvantumet vil bli utplantet slik at garantien ikke trenger å bli innfridd. Til fondet for etterarbeid beregnes da 1 139 372 kr (335 000 kr + 600 000 kr + 204 372). Det er anbefalt at minst 15 % av etableringsmidlene settes av til etterarbeid, og dette utgjør i så fall 15,6 %. Skulle garanti innfris vil dette uansett frigjøre ubrukte etableringsmidler som sikrer etterarbeidet.

3.6.2. Kostnader knyttet til administrasjon

3.6.2.1. Administrasjon pilotfylker

Administrasjonskostnader hos Fylkesmannen har i hovedsak dekket prosjektleders stilling og noe timeforbruk av øvrige involverte. Kartanalyse er f.eks gjort av Fylkesmannens fagfolk. I regnskapet for 2017 ble det et underforbruk, og av dette ble 1 mill.kr satt av til etablering av plantefelt i 2018 etter godkjenning fra Miljødirektoratet.

3.6.2.2. Administrasjon kommuner og skogpådrivere

De opprinnelige satsingskommunene ble tilbudt å få dekket dokumenterte kostnader til oppfølging av prosjektet utover innsats som gjelder ordinær saksbehandling, og andre forhold som det forventes at kommunen skal ivareta. Ingen kommuner har fremmet slike krav. Det skyldes nok at kommunene ikke har hatt tid til å gå inn i en mer oppsøkende rolle, og i så fall hadde blitt nødt til å leie inn ressurser for å ivareta saksbehandling. Inntil 9 lokale pådrivere er benyttet i større eller mindre grad. Disse er innleid av Fylkesmannen, men i forståelse med kommunene.

3.6.3. Kostnader knyttet til etablering av plantefelt

3.6.3.1. Planteproduksjon: beholdning, kapasitet, bestilling/garanti

Det ble garantert for produksjon av 100 000 2 årige M60 granplanter av Undesløs proveniens fra skogplanter Midt-Norge, for levering høsten 2017 og våren 2018. Dette er store robuste planter og en frøavlsproveniens som har den fordel at den kan brukes i det meste fylket med unntak av noen få fjellstrøk. 98 % av plantingen er utenfor fjellstrøk.

100 000 planter er ikke nok for å dekke behovet som trolig er i størrelsesorden 400 000 til 500 000 planter for hele prosjektperioden. Det har vært ført en løpende dialog med planteskolen og tilbakemeldingen så langt har vært at resterende antall kan dekkes via planteskolens overskuddslager.

3.6.3.2. Etablerings-, plante- og etterarbeid/oppfølgingskostnader

Feltene fra Nord Trøndelag har noen forutsetninger som fordyrer feltene i forhold til de to andre pilotfylkene. I motsetning til Nordland og Rogaland er det benyttet plantestikker på de fleste feltene for at etterarbeidet skal forenkles dels være mulig i det hele tatt. Selve plantestikkene og ekstraarbeidet med utsetting av disse har kostet ca 770 kr/da. Dessverre har det i enkelte faser ikke vært tilgjengelig plantestikker når plantene ble levert, og etterutsetting av stikker har da blitt et fordyrende element.

Videre så har Nord Trøndelag flere felt enn de to andre fylkene til sammen, men som nevnt tidligere så er det svært mange små felt (snitt 14 da). Det er mindre rasjonelt og generelt fordyrende med små felt. Når forarbeid krever maskinarbeid så vil et maskinflytt som kan koste ca 3000 kr bety over 200 kr/da på et felt på 14 dekar, men bare ca 40 kr/da på et felt på 70 dekar.

Noe av det mest kostnadskrevende ved etablering av felt er forarbeider. Dette kan bestå av flatelydding, markberedning og mer sjelden grøfterensk. Åpne areal i nord Trøndelag har vært i et klart mindretall blant feltene. Dette har nok sammenheng med at kulturlandskapet i fylket ikke inneholder store åpne areal som ikke utnyttes, og slike felt er også i større grad avslått i saksbehandlingen. Felt som i ulik grad er gjengrodde dominerer bildet mer i Nord Trøndelag. Så langt viser tilgjengelig statistikk at det for ca 73 % av feltene har vært utført delvis eller mer fullstendig flatelydding. Etter det vi forstår er det i Nordland ikke flatelyddet mer enn et mindretall (ca 5 %) av feltene. Rogaland og Nord Trøndelag er nok noe mer like mhp rydding. Markberedning er benyttet i stor grad og i vesentlig større grad enn hos de andre to fylkene. I Nordland er det stort sett ikke markberedt, og i Rogaland er andelen lavere (ca 10 %).

Et estimat som inkluderer disse fordyrende forutsetningene skulle tilsi at feltene i Nord Trøndelag gjennom dette blir en god del dyrere, og nok i størrelsesorden minst ca 1000 kr/da dyrere i forhold til de to andre pilotfylkene.

Generelt fordyrende moment er at de synes som noen aktører mer eller mindre bevisst utnytter at skogeieren får 100 % tilskudd uansett, og prising/fakturering kan bære preg av dette. Slik ordningene i pilotfasen er innrettet blir heller ikke søkerne noen aktiv medspiller i kostnadsbegrensning.

3.6.3.3. Analyse av kostnader knyttet etablering av plantefelt

Da 2/3 av planting utføres i 2018 er det mange kostnadstall som ikke er tilgjengelige. Det er foretatt analyse på ca 800 av totalt 2100 dekar. Det bør være et rimelig representativt utvalg, men for de gjenstående feltene er feltstørrelsen gjennomgående større.

Basert på dette materialet er det beregnet en snitt pris på **3380 kr/dekar** for etablering av klimaskog i fylket. Et ekstremdyrt felt (4 dekar) havnet på 12014 kr/da, det nest dyreste (også 4 dekar) på 8892 kr/da og deretter ett (7 da) på 6865 kr/da. De to siste feltene ligger samlet (to grunneiere), og var det feltet hvor klimaskogprosjektet ble åpnet. En ekstra kostnad påløp med å fjerne virket til bilveg like ved slik at det kunne hentes til oppflising. Billigste felt ble registrert til 1713 kr/da. De billigste feltene er uten unntak åpne felt.

Andelen (ut fra areal) forarbeider i materialet er slik:

Flaterydding , helt eller delvis/noe	73 %
Markberedning	76 %
Grøfterensk / evt avskjæringsgrøft	19 %

Metodevalgene og valg av løsninger er i hovedsak lokalt vurdert, og det er ikke oppfordret til fra Fylkesmannen at feltene generelt bør markberedes. Fra et beskjedent utvalg felt anlagt i 2016/17 kan en så langt konkludere med at for noen felt har markberedning gitt vesentlig bedre vekst og overlevelse, mens effekten har vært mer marginal i andre.

Noen kommentarer knyttet til de enkelte kostnadselementene:

Planting:

De fleste felt har et prisspenn på 1700 – 2000 kr/da. Et snitt ligger trolig rundt 1800 kr/da. Plantepinner er som nevnt et fordyrende element, og det er benyttet i et flertall av feltene. Plantene som det bestilt produksjon for er pga formålet av de mer robuste dvs M60 typen, og en god del av produksjonen har vært 2 årige planter. Planteprisene er derfor også noe dyrere enn f.eks 1 årig gran M95.

Flaterydding:

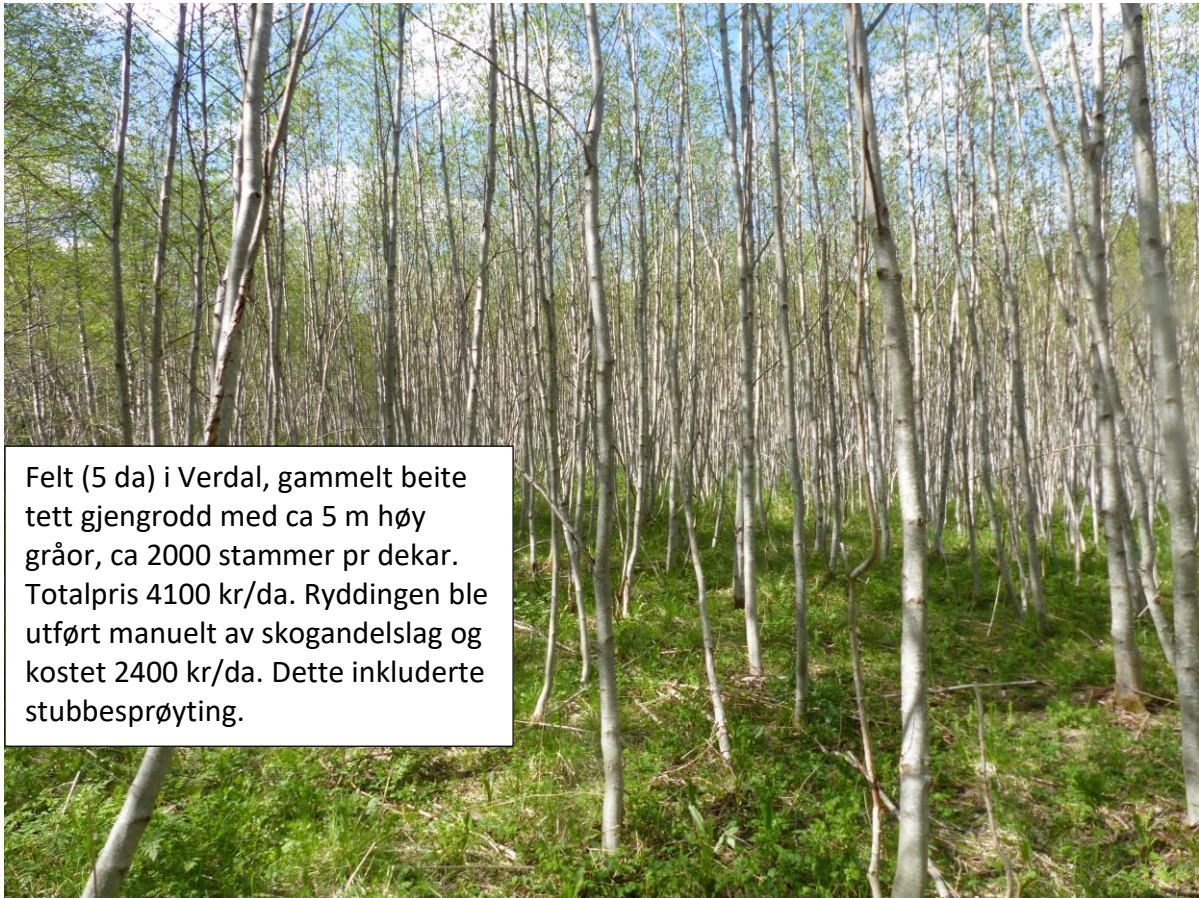
Prisene varierer i hovedsak mellom 900 – 2500 kr/da, med avvik utover dette også, særlig overskridende. Et snitt kan være rundt 1500 kr/da. I materialet er det stor spredning i innsats. I noen felt er det bare ryddet på deler av feltet og i andre enden av skalaen er det tett gjengrodd felt. Terreng, metode og tilgang på utstyr er andre faktorer som påvirker resultatet. Kostnad for stubbesprøyting inngår i ryddekostnaden for de felt der det er gjort.

For felt som er helt eller delvis gjengrodd vil det av flere årsaker være lite tjenlig å bare felle virket for å la det ligge. Det vanskeliggjør i mange tilfeller planting. Virket er som regel lite interessant til ved og aktørene kan ikke betale for skogsvirke til bioenergiformål lenger. I et estetisk, klimamessig og ressursmessig perspektiv er det uheldig at virket bare blir felt ned. En tilleggs kostnad i ryddingen er ofte å samle virke i hauger, i et mindretall av tilfellene er det tilrettelagt for å bli hentet til bioenergiformål.

I Stjørdal kommune, har en takket være kommunens initiativ, fått koblet en større skogsentreprenør og et lokalt fjernvarmeanlegg slik at virket i et flertall av feltene er utnyttet til bioenergiformål. Det var i utgangspunktet forholdsvis krevende gjengroingsfelt, men ble nok noe fordyret ved dette. Totalprisene endte på fra 4680 kr/da – 5880 kr/da. Fjernvarmeanlegget mottok i utgangspunktet bare leveranser fra Sverige, og forhandlinger måtte til.

Summen av alt dette er at flateryddingen blir en kompleks og arbeidskrevende operasjon, og dessverre ofte lite egnet for effektiv maskinell innsats.

Eksempler fra rydding av gjengroingsfelt:

Felt (5 da) i Verdal, gammelt beite tett gjengrodd med ca 5 m høy gråor, ca 2000 stammer pr dekar. Totalpris 4100 kr/da. Ryddingen ble utført manuelt av skogandelslag og kostet 2400 kr/da. Dette inkluderte stubbesprøyting.

Felt (7 da) i Steinkjer. Halvparten av feltet var gjengrodd med 6-7 m høy gråor. Totalkostnad 2520 kr/da. Utført av nabo, en entreprenør med kraftig traktormontert stubbefres. Virket ble fliset opp på stedet, og en fikk også markberednings-effekt. Ryddekostnad 1285 kr/da (utlignet på hele feltet).

Stubbesprøyting med glyfosat.

Utført på en del felt, men et mindretall. Burde trolig vært mer brukt mer, særlig der det er oreskog. Kostnadene er slått sammen med ryddekostnad, da det oftest er slik i fakturaene også. Kostnad vil variere med om det er knyttet til ryddesaga eller det punktsprøytes /pensles på i ettetid. Det er ikke beregnet en delkostnad for dette arbeidet.

Markberedning:

Utført i mange felt, og snitt priser varierer i hovedsak fra 600 kr/da til 1000 kr/da. Et snitt kan ligge på ca 800 kr/da. Fastkostnaden knyttet til maskinflytting er ugunstig for små felt.

Grøfterensk/ eventuelt avskjæringsgrøft

Utført på få felt, kostnad 20- 30 kr/m. Dekarpris kan antydes til ca 250 kr/da, men vil variere.

Merverdiavgift.

Ikke mva registrerte eiere kan få dekket mva med tilskuddet. Dette gjelder ca 10 % av arealet i det analyserte materialet, og utgjør for disse sakene derfor en ekstrakostnad på 25 %.

3.7 Annet

Svakheter ved rapport M26/2013

Rapporten som danner grunnlag for prosjektet berører mange tema på en grundig måte, men inneholder metodevalg som kan lede til feiltolkninger. Det mangler bl.a av den grunn vurdering av konsekvenser og begrensninger knyttet til jordvern. Arbeidsgruppen bak rapporten inneholdt heller ikke jordbrukskompetanse. Konsekvensen av dette er mulig overvurdering av potensialet. Bruk av villengbegrepet kan også føre til undervurdering av miljøkonsekvenser. I vurdering av kostnadene ved å etablere skog på nye arealer er det i realiteten ikke tatt høyde for andre kostnader enn plantekjøp og planting.

Jordbruksareal i 3Q, villeng og jordbruksareal i AR5

SSB 2012 (<https://ssb.no/a/kortnavn/jordbruksareal/tab-2012-11-26-03.html>) 9 891 926 dekar i drift NIBIO 2016

(http://kart2.skogoglandskap.no/xml_filer/2016/Norge_arstat_2016.xml) 11 297 000 dekar dyrket mark. Dette gir 1 405 074 dekar ikke i drift. Dette arealet er fremdeles omfattet av jordloven, da det er klassifisert som jordbruksareal i AR5. Fra definisjon på jordbruksareal i AR5: «Det er arealets tilstand og ikke hvordan det brukes som legges til grunn for klassifiseringen». Det er tall fra AR5/DMK som for eksempel kommer fram i gårdskartet til en eiendom.

Definisjon på innmark i 3Q (som brukes for å anslå potensialet i rapporten): Med innmark menes dyrka jordbruksareal som holdes *i hevd*. Areal som over flere år ikke blitt slått eller beita er ikke lenger å betrakte som innmark. Tidligere jordbruksareal som er i tydelig gjengroing, og som helt sikkert ikke lenger er i bruk, registreres som kulturpreget *villeng* med trær og busker. Det er altså en tydelig ulikhet i metodikken for kartlegging av jordbruksareal i 3Q sammenliknet med AR5. 3Q tar hensyn til bruk, det gjør ikke AR5.

Bildet (Figur 11) nedenfor fra «3Q Instruks for flybildetolking « (NIJOS rapport 8/04) illustrerer «Villeng på tidligere beitemark». Dette arealet har uendra arealtilstand (jf. markslagsinstruks) og jordloven gjelder fremdeles.

Figur 11. FIVI Villeng på tidligere beitemark. Foto: G. Engan.

Avviket mellom metodene bekreftes av statistikken hos SSB:

<https://ssb.no/a/kortnavn/jordbruksareal/tab-2012-11-26-03.html>

Dette betyr at dersom, en som i rapporten, bruker arealtall fra 3Q så vil en del av arealet som i henhold til AR5 (og dermed som regel jordloven) regnes som jordbruksareal fremstå som for eksempel «villeng». I begrepet «villeng» vil det da også være jordbruksjord (jf. AR5) som er omfattet av jordloven. Bildet (gjengitt ovenfor) på s. 32 i rapporten M26 – 2013 kan for eksempel også være fulldyrket jord.

Villeng og vurdering av miljøverdier

Begrepet brukes i 3Q. Det er «Gras- og urtedominert fastmarksvegetasjon med betydelig kulturpåvirkning. Ofte i direkte tilknytning til jordbruksareal og bebyggelse. Tydelig beita utmarksareal føres også hit.» Villeng er ikke med i sammenlikning av arealer med naturbase fordi 3Q ikke er heldekkende, og bare finnes i landskogtakseringens prøveflater. Man kan anta at de trua naturtypene slåttemark og naturbeitemark kan finnes innen denne klassifikasjonen. Vi kan ikke se at det er diskutert i rapporten utover at man i tabell 5.5 s 90 har oppgitt «større sannsynlighet for verdifulle naturtyper» innen denne kategorien. I andre avsnitt om «Arealomfang» på side 5 i rapporten brukes likevel den begrensede overlappen mellom naturtyper og arealene i bruttolista som indikasjon på at «vesentlige arealer vil være akseptable å tilplante». Det oppgis at Villeng er ekskludert i dette regnestykket.

Kostnadsberegning av etablering av skog på nye arealer. I rapporten er denne beregnet til 7 kr pr plante, som skal omfatte plantekjøp, utplanting, samt rådgivning. I det *ordinære* skogbruket var prisen for utplanting (plantekjøp inkludert) i 2013 ca 6 kr pr plante. På høy

bonitets mark dels gjengrodd, hvor det ofte må gjøres ulike typer forarbeider så var altså forarbeidene med andre ord beregnet til koste ca 200 -250 kr pr dekar. Det tilsvarer kun en knapp times manuell innsats pr felt, og er helt utilstrekkelig på gjengroingsareal.

Gjennomsnittet for etablering av klimaskogfelt i de 3 fylkene ligger på ca det dobbelte pr plante i forhold til estimatet. Den årlige kostnaden for å etablere klimaskog på 50 000 dekar vil derfor være nærmere 150 mill kr enn 70 mill. kr som oppgitt i rapporten.

4. Oppsummering - potensiell aktivitet og tiltak for å lykkes

4.1. Erfaring med dagens innretning

4.1.1. Barrierer/utfordringer

Grunneierinteressen har vært relativt lav i fylket til tross for en betydelig mengde informasjonstiltak på ulike nivå. Kun ca 30 % av arealet stammer fra grunneierinitiativ. De grunneiere som fortsatt har hovednæring innen landbruket har sitt fokus på andre innsatsområder, og eiere utenfor landbruket (bofaste og utenbygdsboende) er ofte ikke interessert i utgangspunktet. Full kostnadsdekning er gunstig, men det ligger ingen privatøkonomisk gevinst der for dagens eiere. Vi foreslår derfor å omfordele tilskuddet til også å innbefatte en kontantutbetaling pr dekar (jfr kap 4.3).

Feltstørrelsene i fylket er i snitt små (snitt 14 da). Det er urasjonelt på mange plan, bl.a for saksbehandling og etableringskostnader.

Kostnader på en del gjengroingsfelt er så høye at de ikke er bærekraftige. 100 % kostnadsdekning gjør at søker ikke har fokus på kostnadsstyring, og det bidrar også til høye kostnader. Det er også en fare for at entreprenører utnytter ordningen.

Kommunene opplever ordningen som svært byråkratisk å håndtere, og har i utgangspunktet for liten tid å gjøre noe særlig proaktivt arbeid for å øke oppslutningen.

Byråkratifaktoren. For søker og kommune oppleves byråkratiet i disse sakene krevende der inntil 5 skjema må fylles ut pr sak. Kommunen oppgir reduksjon av byråkrati som den viktigste forbedring av ordningen. Opplevelsen av byråkrati har nok blitt redusert noe da pådrivere har hjulpet grunneierne å søke. Tinglysing av omløpstid for skogen sikrer arealene, men bidrar til byråkratiet. Noen grunneiere opplever tinglysingen negativt og begrensende.

Jordloven har regler for bruk og omdisponering av jordbruksarealer. En stor del av sakene handler om areal i dårlig hevd, men mange felt (ca 40 %) må likevel jordlovsbehandles. Jordlovsbehandlingen kompliserer sakene, og erfaringene er at skjønnsvurderingene til kommunene spriker mye for ellers sammenlignbare arealer og forhold. Stedvis er det også målkonflikter i ønsker for arealbruken. I ytterkanten av skjønnsrommet finner man avslag på søknad om omdisponering av 5 dekar innmarksbeite, der arealet ligger isolert og vanskelig til, bruker har sluttet med husdyr og naboer ikke er interessert i leie. I tillegg var deler av arealet gjengrodd med orekratt/ungskog. Det er vanskelig å se for seg at kommunen har

ressurser og mulighet til å påvirke til at slike felt kommer i jordbrukshevd – matproduksjon. Det blir derfor i praksis et vedtak om videre gjengroing.

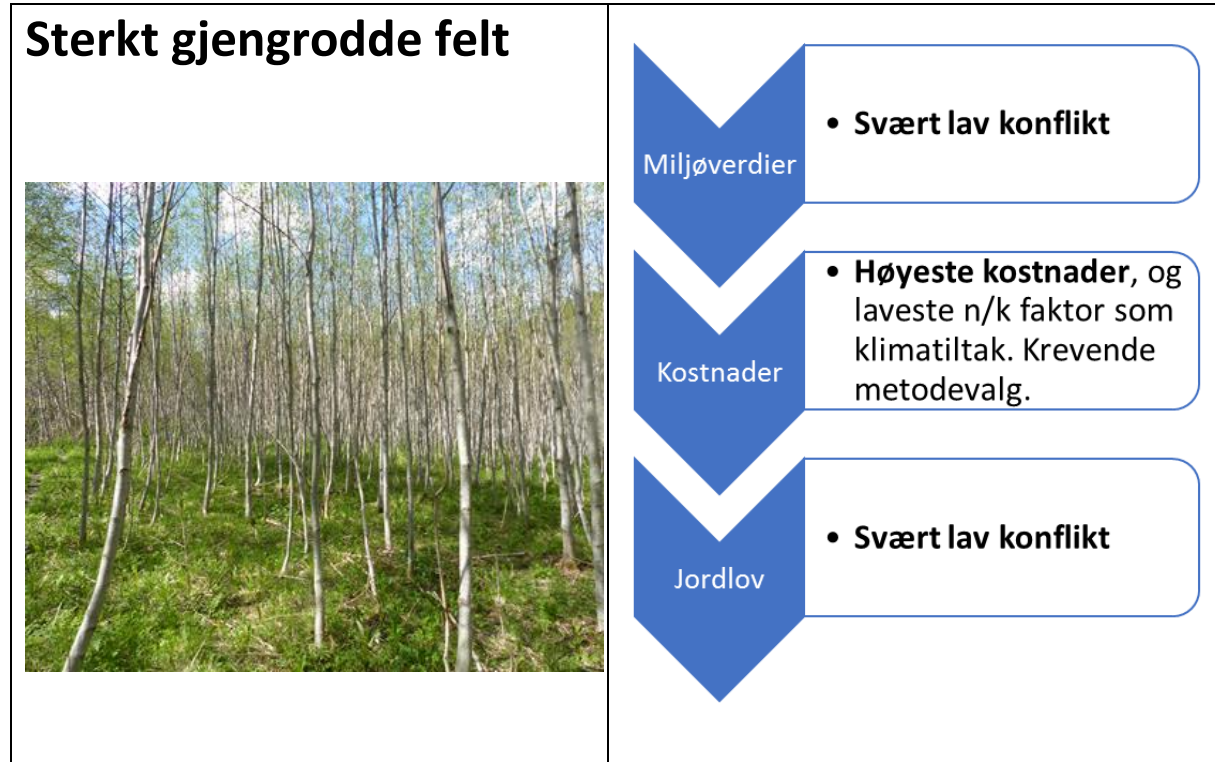
Miljøverdier. Miljøverdier ble funnet i 69 % av arealet som Fylkesmannen i 2016 og 2017 sendte til tilleggsregistrering. Naturtypene som ble funnet var av B og C verdier. Naturbeitemark er en dominerende naturtype i registreringene. Funn av naturtype ned til C verdi utelukker felt for klimaskogplanting etter pilotfasens kriterier. Naturtyper av verdi C utløser ikke de gunstigste ordningene når det gjelder tilskudd beite og skjøtsel av verdifulle jordbrukslandskap. Feltene er ofte små og isolerte, og allerede i dårlig hevd. Det er stor fare for at feltene etter dette blir overlatt til naturlig gjengroing, og på sikt tap av miljøverdier.

Vurdering av hvilke felt som bør registreres er krevende, og av den grunn har Fylkesmannen utviklet en veileder for kommunene. Erfaringene etter at kommunene tok over alle aspekter med miljøvurderinger har vært at ingen felt er blitt plukket ut for miljøregistrering. Det foreligger derfor fare for at ikke registrerte naturtyper kan forekomme blant klimaskogfeltene. Miljøregistreringer i seg selv vil kunne forsinke saksgang betydelig, da registreringen må skje i en forholdsvis kort feltsesong. I tillegg kommer kostnadene ved miljøregistreringer.

Samspeillet mellom miljøverdier, kostnader, jordlov og ved ulike grader av gjengroing.

Erfaringene fra Nord Trøndelag kan framstilles som i figurene nedenfor. Det vil være glidende overganger mellom disse ytterpunktene og de ulike problemstillingene.

Samspeillet mellom gjengroingsgrader på klimaskogfelt og ulike temakonflikter:

Åpne arealer

1) Over $\frac{3}{4}$ av de åpne arealene aktuelle for ordningen var ikke pløyd/gjødslet i nyere tid

Miljøverdier

- Ofte høy konflikt, for areal som ikke er pløyd/gjødslet i nyere tid ¹⁾

Kostnader

- Laveste kostnader, og høyest n/k faktor som klimatiltak

Jordlov

- Ofte høy konflikt, særlig pløyd/gjødslet areal, men også annet areal

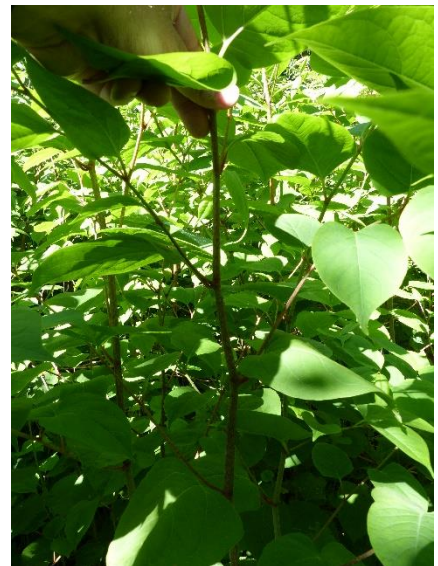
Forekomst av fremmede/svartelistede arter. I 3 av de foreslåtte feltene i fylket er det registrert arter som parkslirekne, kanadagullris, prakthjelm, hagerips, poppel og kjempespringfrø. I et felt hvor deler av feltet har kjempespringfrø er det etablert klimaskog i 2017. Mange svartelistede arter representerer store utfordringer for annen vegetasjon, inklusive granplanter. I gammelt jordbruksland og ved gamle boplasser er det stedvis slike arter. Potten til bekjempelse av fremmede arter er begrenset, og forvaltningen vil primært rette bekjempelsen mot kjernelokaliteter for spredning. Samtidig vil etablering av klimaskogfelt bli urimelig dyrt og ikke innenfor formålet med midlene om en også skal inngå i et flerårig program for bekjempelse av slik arter (inklusive kjemisk behandling). I pilotfasen regner vi med at dette kan håndteres som enkeltsaker, men for en eventuell nasjonal ordning så bør dette adresseres.

Felt med svartelistede arter i Steinkjer, og naturtype C verdi

Feltet (ca 10 da) ligger isolert i et skogområde ca 1 km fra nærmest bilveg. Dagens eier har ikke husdyr, og det er ikke regningssvarende eller interessant for andre å leie arealet. Feltet ble miljøregistrert og fikk status som naturtype verdi C, og kan derfor ikke gå inn i klimaskogordningen. Manglende grunnlag for skjøtsel (inkl tilskuddsordninger) gjør at feltet vil bli gjengrodd og registrerte kulturlandskapsverdier vil gå tapt over tid.

Opprinnelig et småbruk tilknyttet teigen, og ved dette ble det funnet svartelistede arter som parkslirekne, kjempegullris, poppel og hagerips. Eventuell klimaskogetablering måtte nok tatt høyde for bekjempelse av uønskede arter.

4.1.2. Kritiske faktorer/suksesskriterier

For pilotfasen i Nord Trøndelag har er det mest åpenbare suksesskriteriet vært tilgang på pådrivere som kan arbeide dedikert med å finne aktuelle felt. Det er pådrivere som står bak ca 70 % av feltene i fylket. Mange av pådriverne har i tillegg vært i tjeneste i allerede etablerte regionvise skognettverk i fylket. Det har gjort at de har hatt gode forutsetninger for raskt å absorbere en slik ny oppgave. Uten dette tiltaket hadde det ikke vært mulig å få en «tilstrekkelig» aktivitet i pilotfasen. Pilotfasen har ellers avdekket sentrale problemstillinger som må adresseres i en eventuell nasjonal ordning, jfr 4.3.

4.2. Vurdering av potensialet for planteaktivitet i en fremtidig ordning

4.2.1. Potensielt areal og effekt av innretning på kriterier

Gitt den innretning ordningen har hatt i pilotfasen vil det videre potensialet i det tidligere Nord Trøndelag, være begrenset. Det er særlig følgende faktorer som begrenser:

- Svak grunneierinteresse
- Byråkratiet i ordningen
- Jordlovshåndtering
- Miljøkrav (naturtypenivå helt ned til C verdi er begrensende for aktivitet)
- Krevende forarbeider og kostnader på gjengroingsfelt

Oppdragsrapport 01/2008 fra skog og landskap viser også at potensialet i Nord- Trøndelag trolig er henholdsvis ca 5 og 7 ganger lavere enn i Rogaland og Nordland. Dersom en skal videreføre ordningen som i pilotfasen, men uten bruk av ekstra stimuli (pådrivere, prosjektleder) så er det vanskelig å se for seg en aktivitet over 400 dekar pr år for det tidligere Nord Trøndelag. Trolig vil den bli lavere. Grunneiere som selv søkte/viste interesse utgjorde kun ca 230 dekar pr år i pilotfasen. Litt drahjelp vil man få av at ordningen er blitt forsøkt gjort kjent, men samtidig så har en del av de mest «åpenbare» arealene blitt tilplantet i pilotfasen. Det ligger muligheter som er beskrevet i pkt. 4.3 som kan øke potensialet til dels betydelig.

4.2.2. Hvordan kan man best ivareta hensynet til klima, miljø og næring?

De tre hensyn er:

- Plantingen må gi positive klimaeffekter.
- Plantingen må ha akseptable virkninger på naturmangfold og andre miljøverdier
- Plantingen bør gi grunnlag for framtidig næringsutøvelse

Klimaeffekter.

Forutsetningene i ordningen er gode ved bruk av gran på høy bonitet. Planting i områder der snøen ligger lenge utover våren har utgjort en svært liten del av arealet, slik at albedoproblematikken har vært liten. Da gjenstår utfordringen ved å sikre at feltene faktisk lykkes i sterk konkurranse med gras/urter og lauvoppslag. Dette er nok en undervurdert problemstilling. Vi vil peke på to tiltak:

- **Bruk av plantepinner** for å sikre gjenfinning av plantene når området skal skjøttes. Prosjektet i N-Trøndelag har benyttet dette, og lagt inn det som en del av etableringskostnadene, og de er utsatt på de fleste felt. Vi har allerede erfart at for de frodigste feltene så er dette etter kort tid helt avgjørende for at det praktisk og kostnadmessig skal være mulig med etterarbeid.
- **Lengre dekning av etterarbeid med 100 % tilskudd.** I skogreisingsstrøk vil det være mange skogeiere med lite eller ingen skogfondsbeholdning. Også i skogstrøk ser en tendens til at skogeiere trekker skogfond som bare rekker til foryngelse av hogstområdet. Etablering på slike arealer som i dette prosjektet trenger nok jevnt over tett oppfølging i lenger enn 5 år. De ordinære tilskuddene til ungskogpleie i skogbruket trenger derfor ikke være incitament nok for alle. Med tanke på den store

ressursbruken som er knyttet til etableringen av feltene så foreslår vi at et perioden for 100 % dekning settes til 8 år.

Grunnlag for framtidig næringsutøvelse.

For dårlig tilgjengelighet til arealene har ikke vært en opplevd problemstilling i fylket. Derfor gjenstår hensynet til at feltene faktisk lykkes i å bli en granskogressurs i framtiden. De to tiltakene som er nevnt under klimaeffekter vil være like viktig for næringsutøvelsen.

Virkning på naturmangfold og miljø.

Prosjektet i Nord Trøndelag har utviklet en egen **faglig veileder** for kommunene til hjelp i forhåndsvurdering av felter. På grunn av den korte pilotfasen, og usikkerheten knyttet til om dette blir en nasjonal ordning så har nok kommunenes interesse i å gå dypt inn i dette vært begrenset. For en nasjonal varig ordning så tror vi det kan være nyttig å utvikle en nasjonal veileder for dette. Se for øvrig omtale av miljøverdier og håndtering av disse i pkt. 4.3.

4.3. Anbefalinger og mulige tiltak for å lykkes med en framtidig ordning

Kostnadstak. Det bør settes kostnadstak (kr/da) for feltene i en ny ordning. Til x kr/da gis det 100 % tilskudd, kostnader utover det må dekkes av grunneier. En oppnår med dette at grunneier tar ansvar for kostnadsstyring, mulig økt kreativitet/ involvering fra denne i forarbeider, avskjærer urimelig dyre felt, sparer kommunene for krevende kostnads-vurdering i problemsaker. Det er mulig et kostnadstak i dag bør ligge på ca 3500 kr/da. Beregnet gjennomsnittsprisen for feltene i Nord Trøndelag ble 3380 k/da.

Gjeninnføre tilskudd til uttak av skogsvirke til bioenergi. Tilskuddsordningen ble avviklet f.o.m. 2014. På gjengroingsfelt er det i dag liten interesse for å benytte stående virke (lauvkratt, ungskog, større enkelttre). Foruten å representere en betydelig kostnad er det i klimaperspektiv også ugunstig at det ikke blir benyttet. Det avgir CO2 både i forråttelse og ved eventuell brenning. Et slikt tilskudd vil gjøre etablering av skog på gjengroingsareal mer bærekraftig på flere nivå og sikre at et mer helhetlig klimaperspektiv. Dersom et slikt tilskudd innføres vil kostnadstaket i punktet ovenfor kunne senkes.

Motiveringstilskudd. Det man sparer på kostnadstak kan legges i et tilskudd i x antall kroner pr da for hver da etablert klimaskog. Landbruket er vant til å respondere på slike ordninger, og det gir privatøkonomisk effekt for dagens eier. En begrenset uttesting i Stjørdal kommune, klimavotekjøp 1000 kr/da fra Nord Trøndelag fylkeskommune, økte antallet grunneierinnmeldt felt 3-4 ganger. Det er tvilsomt om man i en nasjonal ordning kan informere så «massivt» som i pilotfasen. Det bør derfor vurderes å gjøre ordningen mer «salgbar». 1000 kr/da kan være et fornuftig nivå.

Redusere byråkratiet.

Feltstørrelse. Det er i prinsippet samme saksbehandling for en sak som gjelder 3 dekar som en for 100 dekar. En kan godt akseptere flere små felt i en søknad fra samme søker, men det bør stilles krav til minimumsareal i en søknad. 10 dekar kan være et aktuelt nivå.

Tinglysing utløser ekstra saksbehandlingsressurser og oppleves for noen søkere begrensende. Dersom kravet til omdisponeringstillatelse av tilfredsstillende yngre skog gjeninnføres i skogbruksloven så kan en vurdere å fjerne kravet om tinglysing. Hensynet til

klimavennlig landbruk taler uansett sterkt for at en slik bestemmelse bør inn igjen i skogbruksloven. Om dette oppnås blir det 2 dokument (avtaler) færre i saksbehandlingen.

Temaplan. Med dagens tilgjengelighet og kvalitet av grunnlagsdata, og de omfattende saksbehandlingsreglene, så er nytte/kostnadsfaktoren for temaplaner i den formen som ble foreslått i pilotfasen svært begrenset. Fra en del andre fagtema (bl.a skogsveger) vet en at dette kan lede til svært tidkrevende prosesser i kommunene. Større tilfang av data om både jordbruksareal i drift og miljøregistreringer i NIN 2.0 kan gjøre overordnede analyser lettere, men de passer uansett bedre i et GIS system /klimaskogportal enn i en statistisk plan.

Datasystem (i ØKS) for saksbehandling. I forbindelse med pilotprosjektet er det utviklet en egen saksbehandlingsmodul for klimaskogsaker av Landbruksdirektoratet, som for alle nye systemer vil det ligge et betydelig utviklingspotensiale. Fylkene har fortløpende spilt inn forbedringsforslag og endringer. Detaljer rundt det omtales ikke nærmere her. Dersom det etableres en nasjonal ordning så vil det kunne legges mer ressurser i systemutvikling, og det vil framstå enda mer brukervennlig enn i dag.

Det er ellers elementer ved både *jordlovsbehandling* og vurdering av *miljøverdier* som bør vurderes om målet er å redusere byråkratiet. Se egen omtale for disse.

Om alle forslagene gjennomføres vil antall dokument(søknader/avtaler) mellom kommune og grunneier kunne reduseres fra 5 til 2 i ca 1/3 av sakene, og fra 4 til 2 i de øvrige sakene.

Miljøvurderinger. Det er behov for å adressere tydeligere hva man vil med miljøvurderinger i en eventuell nasjonal ordning. Ved en streng inngang til temaet, som i pilotfasen, kan det stilles spørsmål om kommunenes rolle når det gjelder vurdering av behovet for miljøregistreringer. En må også avklare finansiering av miljøregistreringene. Dersom det ikke forblir et statlig ansvar så er vil interessen for å etablere felt falle drastisk. Vil man legge nivået på miljøavklaringer mer i tråd med dagens miljøkrav i skogbruket så vil ikke naturtyper av B og C-verdi - som ikke også er en truet naturtype - være problematiske. Det vil basert på våre erfaringer gi redusert behov for miljøregistreringer i forkant, da en da må bygge mer på eksisterende kunnskap i databaser. En slik tilnærming kan gjøre saksbehandlingen noe enklere og dels gi kortere saksbehandlingstid.

Jordlovsbehandling. Skjønnsrommet mhp omdisponering til klimaskog utøves til dels svært ulikt i kommunene. Det er også innebygde målkonflikter mellom jord og skogbruksnæringen i mål for arealbruken. Dersom planting av skog på nye areal skal være et ledd i en varig nasjonal klimasatsing bør dette i sterkere grad uttrykkes i statlige styringssignaler til kommunene. En mulighet er å få dette inn i nasjonal jordvernsstrategi ved f.eks. å prioritere temaet på nivå som offentlig infrastruktur av stor verdi. Ett annet og kanskje bedre alternativ er å uttrykke signaler og bestemmelser om dette i et eget rundskriv. Rent konkret kunne det være rasjonelt om kravet til omdisponering etter jordloven for klimaskog ble redusert til å gjelde jordbruksareal i drift (areal som mottar tilskudd). Det framgår for øvrig også av dagens jordlov at kommunen i saker som gjelder vanhevd at dyrka mark man pålegge skogplanting som ett av flere alternativ. En slik endring vil gi ca 75 % færre jordlovssaker basert på erfaringer fra Nord-Trøndelag.

Det er også ressursbesparende å utforme tilsagnsvedtaket slik at det også inkluderer en jordlovsavklaring, særlig i ja-saker. I saker der jordlovsavklaring er nødvendig kan det være

nyttig mhp videre ressursbruk at kommunen tidlig synliggjør sin holdning til eventuell omdisponering. Begge disse tilnærmingene er forsøkt benyttet i større eller mindre grad.

Pådrivere. Midler til lokale/regionvise pådrivere er som tidligere beskrevet en suksessfaktor, og er ønskelig i en nasjonal ordning også. Om dette ikke er mulig så øker behovet for å innrette ordningen mer selvgående, «motiveringstilskudd» etc. Dette bør kombineres med byråkratireducerende tiltak.

Nasjonalt GIS analyse verktøy for klimaskog. Jfr. kommentarer om temaplan i kap 3. Det ligger muligheter i videreutvikling av analyser, og det ville vært hensiktsmessig å utvikle et nasjonalt verktøy/nasjonal klimaskogportal som kunne hjelpe kommuner og Fylkesmenn.

Oppfølging av etablerte felt. En har ikke lykkes før det faktisk blir granskog over tid på de etablerte feltene. De settes av midler i 5 år til dekning av etterarbeid, utover det må det skje via ordinære tilskuddsmidler i skogbruket. Høybonitetsmark, dels tidligere jordbruksareal er kjent som krevende mark mhp etablering av granskog. Grunneiernes interesse og evne til å følge opp feltene vil også variere. En statlig finansiert oppfølging der det sjekkes om det står tilfredsstillende skog på arealene etter henholdsvis 5 og 10 år burde etableres.

Vår erfaring er ellers at det i frodige felt må settes ned plantestikker som markerer plantene for å legge grunnlag for videre skjøtsel. Det er en beskjeden kostnad gitt at det er avgjørende for etterarbeidet. For å legge til rette for oppfølgingen har det blitt formidlet plantestikker (bambus 93 cm, rødmerket i toppen) til de fleste klimaskogfelt i fylket. Noen av feltene vil det ikke av vært mulig å følge opp videre uten dette, og de ville gått tapt etter kort tid.

Tilstanden i juli 2017 for et felt med svært høy bonitet som ble plantet og markberedt i 2016. Stikker, i dette tilfellet hele 1,2 m høye, markerer plantene. Feltet er for øvrig det samme hvor det nasjonale klimaskogprosjektet ble åpnet av miljøvernministeren i 2015.

FYLKESMANNEN I TRØNDELAG

Statens hus, Strandveien 38, Pb 2600, 7734 Steinkjer | fmtlpost@fylkesmannen.no |
www.fylkesmannen.no/trondelag